

ODRŽIVO UPRAVLJANJE TURIZMOM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA NA PRIMJERU "NP PLITVIČKA JEZERA"

Hodak, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:474063>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

Nikolina Hodak

**ODRŽIVO UPRAVLJANJE TURIZMOM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA NA
PRIMJERU „NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA“**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2020.

Nikolina Hodak

**ODRŽIVO UPRAVLJANJE TURIZMOM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA NA
PRIMJERU „NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA“**

**SUSTAINABLE MANAGEMENT OF TOURISM IN PROTECTED AREAS ON
THE EXAMPLE OF „ PLITVICE LAKES NATIONAL PARK“**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Kolegij: Turizam i okoliš

Mentorica: dr.sc. Draženka Birkić

Matični broj studentice: 0618616100

Karlovac, lipanj, 2020.

ZAHVALA

Veliku zahvalnost dugujem svojoj mentorici dr.sc. Draženki Birkić koja mi je pomogla svojim savjetima i što je uvijek našla vremena za mene i imala strpljenja za sva moja pitanja. Zahvaljujem se na podršci i povjerenju koje ste imali u mene.

Tijekom ovog fakultetskog obrazovanja bilo je mnogo uspona i padova. Od trenutaka kada sam htjela odustati od obrazovanja i onih kada sam postizala velike uspjehe. Uz sve te trenutke bili su moji prijatelji koji su znali kako se osjećam, podupirali smo jedni druge i želim im se zahvaliti na svakoj potpori i na svakom provedenom trenutku koje smo prošli jer uz njih je sve bilo lakše.

Posebno se želim zahvaliti svom dečku koji mi je bio velika podrška i svojim roditeljima bez kojih ovo školovanje ne bi bilo moguće, oni su me odveli na pravi put, imali su strpljenja i razumjevanja, uvijek su bili uz mene i vjerovali mi.

Nikolina Hodak

SAŽETAK

Plitvička jezera najstariji su i najveći nacionalni park Republike Hrvatske. Svojom iznimnom prirodnom ljepotom ovo je područje oduvijek privlačilo zaljubljenike u prirodu, pa je već 8. travnja 1949. godine proglašeno prvim nacionalnim parkom u Hrvatskoj. Da vrijednosti ovog Parka nadilaze nacionalne okvire potvrđeno je 1979. godine, kada je Nacionalni park Plitvička jezera upisan na UNESCO-v Popis svjetske baštine. Kao jedinom području u Hrvatskoj upisanom na listu UNESCO-ve svjetske prirodne baštine, Nacionalnom parku Plitvička jezera zbog suočavanja s pretjeranom posjećenošću, prenatragom i neplanskom izgradnjom prijeto brisanje s iste liste. Predmet ovog rada je istražiti kako i na koji način je Uprava Nacionalnog Parka Plitvička jezera odgovorila ključnim izazovima prekomjernog broja posjetitelja i to kroz Program upravljanja posjetiteljima. Svrha rada je prikazati koliko se i u kojoj mjeri Nacionalni park Plitvička jezera uvođenjem nove sofisticirane i suvremene tehnologije upravljanja posjetiteljima uspješno zaustavio negativne trendove s ciljem održivog upravljanja turizmom zaštićenih područja. Radom će se također predložiti i uspostaviti veza između problemskih pitanja, odnosno iznešena je analiza i posljedice prekomjernog i nekontroliranog broja posjetitelja NP Plitvička jezera te njihova rješenja. Objašnjen je novi sustav posjećivanja, iznešeni su opći ciljevi plana upravljanja i koje se sve aktivnosti planiraju provesti za dobrobit Nacionalnog parka i ekosustava. Uvođenjem novog sustava upravljanja u Nacionalnom parku Plitvička jezera nije se promijenio broj posjetitelja već je ravnomjerno raspoređen što pozitivno utječe na okoliš i zadovoljstvo zaposlenika.

KLJUČNE RIJEČI: zaštićena područja, održivi razvoj, analiza broja posjetitelja, upravljanje posjećivanjem

SUMMARY

Plitvice Lakes is the oldest and the largest national park in the Republic of Croatia. Its exceptional untouched beauty has always been attractive to nature lovers, so on April 8th, 1949, this area was declared the first national park in Croatia. In 1979, Plitvice Lakes National Park was inscribed on the UNESCO World Heritage List demonstrating that its value goes beyond the national boundaries. Due to the confrontation with excessive attendance, hasty and unplanned construction, Plitvice Lakes National Park, as the only area in Croatia listed on the UNESCO World Heritage Site, is threatened to be deleted from the list. The subject of this thesis is to investigate how and in what way has the National Park Administration responded to the key challenges in an excessive number of visitors through the Visitor Management Program. The goal of this thesis is to show how much and to what extent did the National Park successfully stopped negative trends with the aim of sustainable tourism management in protected areas by introducing new, sophisticated, and modern visitor management technology. The thesis will also present and establish the connection between problematic issues, ie an analysis has been presented as well as the consequences of the excessive and uncontrolled number of visitors to the Plitvice Lakes National Park together with the solutions. The new visiting system has been detailed, with the general goals shown in the managing plan. Additionally, activities planned out to be carried out to benefit the National Park and the ecosystem have been stated. With the implementation of the new management system in the Plitvice Lakes National Park the number of visitors has not changed but is evenly distributed bringing a positive effect on the environment and satisfaction of employees.

KEYWORDS: protected areas, sustainable development, analysis of the number of visitors, visit management

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Struktura rada	1
2. ZAŠTIĆENA PODRUČJA	3
2.1. Općenito o zaštićenim područjima i podjela zaštićenih područja	3
2.2. Zakonski okvir koji regulira zaštićena područja u Republici Hrvatskoj	8
2.3. Upravljanje zaštićenim područjima	9
3. PRIMJENA KONCEPCIJE ODRŽIVOG RAZVOJA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	11
3.1. Pojam, definicija i ciljevi održivog razvoja	11
3.2. Trendovi održivog razvoja u zaštićenim područjima EU	15
3.3. Održivi turizam u funkciji zaštićenog područja	17
4. OPĆENITO O NP“ PLITVIČKA JEZERA“	23
4.1. Prostorni i administrativni položaj i stanovništvo	23
4.2. Prirodna obilježja NP Plitvička jezera	25
4.3. Kulturno - povijesna obilježja NP Plitvička jezera	27
4.4. Turistički prihvatni kapaciteti u NP Plitvička jezera	29
4.4.1. Analiza ostvarenog turističkog prometa Nacionalnog parka Plitvička jezera	33
5. SUSTAV UPRAVLJANJA POSJETITELJIMA NP PLITVIČKA JEZERA	40
5.1. Analiza prekomjernog i nekontroliranog broja posjetitelja NP Plitvička jezera	41
5.2. Posjetiteljska infrastruktura NP Plitvička jezera	43
5.3. Novi sustav upravljanja posjetiteljima	45
6. ZAKLJUČAK	53
POPIS LITERATURE	55
POPIS ILUSTRACIJE	58

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

NP Plitvička jezera suočen je sa stalnim i brzim porastom broja posjetitelja (sa 927.661 posjetitelja u 2007., na 1.720.331 posjetitelja u 2017. godini), što osim porasta prihoda, uzrokuje i sve više problema u sustavu prihvata posjetitelja, sa značajnim negativnim posljedicama na biljni i životinjski svijet nacionalnog parka, ugrožena su jedinstvena jezera sa svojim sedrenim barijerama, a sve to skupa dovelo je do prekomjerne izgradnje kuća i apartmana za odmor u rubnim dijelovima NP Plitvička jezera. Poseban izazov predstavlja izrazita sezonalnost posjeta, s preko 90 % posjetitelja u periodu od 4 - 10 mjeseca i oko 60 % tijekom vršne ljetne sezone. Predmet ovog rada je istražiti održivo upravljanje turizmom u zaštićenim područjima s posebnim osvrtom na Nacionalni park Plitvička jezera uspostavom novog sustava upravljanja posjetiteljima. Cilj rada je istražiti novi sustav upravljanja posjetiteljima u NP Plitvička jezera i uvidjeti da li je on polučio rezultate koji su pred njega postavljeni.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Izvori podataka su relevantna stručna i znanstvena literatura vezano za područje istraživanja, te relevantni internetski izvori. Metoda prikupljanja podataka koja je korištena je prikupljanje sekundarnih podataka za stolom (desk research). Za izradu ovog rada uvelike su doprinijele stručne studije i Plan upravljanja Nacionalnog parka Plitvička jezera 2019. - 2028. Prilikom obrade podataka korištene su metode analize, deskripcije, kompilacije te određene statističke metode obrade podataka.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen na 6 glavnih cjelina. Prva cjelina rada je uvod u kojem je prikazan cilj rada, metode koje su korištene za prikupljanje podataka i izvori podataka te je sažeta struktura rada. Druga cjelina govori o zaštićenim područjima, njihovoj podjeli i upravljanju, te je iznesen zakonski okvir koji regulira zaštićena područja u Republici Hrvatskoj. Treća cjelina prikazuje

primjenu koncepcije održivog razvoja u zaštićenim područjima u kojem se definira pojam održivog razvoja te se prikazuje kakav je to održivi turizam u funkciji zaštićenog područja. U četvrtom poglavlju teoretski je obrađeno područje Nacionalnog parka, povijest Parka, te je analiziran ostvareni turistički promet u smještajima. U petom poglavlju prikazana su obilježja posjećivanja parka, odnosno kako upravljati posjetiteljima parka uz što manje onečišćenje okoliša. Rad završava za šestim poglavljem u kojem je iznijet zaključak rada. Nakon toga slijede popis literature i popis ilustracija koje su korištene prilikom izrade ovog rada.

2. ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Jedno od temeljnih pitanja koje se odnosi na definiciju i kategorizaciju zaštićenih područja je označava li pojam "zaštićeno područje" opći pojam koji može obuhvatiti vrlo širok raspon područja i tipova upravljanja kopnom i vodama, koja uzgred imaju vrijednost bioraznolikosti i očuvanja krajobrazu, ili bi umjesto toga trebao biti precizan pojam koji opisuje određeni oblik upravljanja sustavom, osobito usmjeren na konzervaciju.¹

2.1. Općenito o zaštićenim područjima i podjela zaštićenih područja

Prema definiciji Međunarodne unije za očuvanje prirode (International Union for Conservation of Nature), zaštićeno područje je „jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način.“²

Prvi nacrt ove definicije nastao je 2007. godine, i od tada je bio podvrgnut izmjenama od strane brojnih stručnjaka unutar IUCN-a i Svjetske komisije za zaštićena područja (WCPA), da bi u svojoj konačnoj verziji bio prihvaćen na Svjetskom kongresu zaštite prirode (World Conservation Congress) u Barceloni 2008. godine. U IUCN-ovom priručniku za primjenu kategorija zaštićenih područja, dana je definicija s detaljnim pojašnjenjima svih njenih dijelova, vidljiva u priloženoj tablici 1.³

¹ Marković I.: **Problemi i mogućnosti održivoga upravljanja zaštićenim prirodnim područjima: Primjer Nacionalni park Plitvička jezera**; doktorski rad; Sveučilište u Zagrebu prirodoslovno-matematički fakultet geografski odsjek Zagreb 2015. (prema Dudley, N., (ed.) (2008): Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, IUCN, Gland)

² HAOP – **Hrvatska agencija za okoliš i prirodu: Što je zaštićeno područje**, raspoloživo na: www.haop.hr (15.01.2020.)

³ Ibidem

Tablica 1. Definicija i pojašnjenje zaštićenih područja po IUCN-u, 2008

IZRAZ U DEFINICIJI	TUMAČENJE (prema IUCN, 2008)
jasno definirano područje	Uključuje kopno, kopnene vode, more i obalno područje ili njihove kombinacije. Podrazumijeva sve tri dimenzije prostora, definirane unutar jasnih i dogovorenih granica. Granice u nekim slučajevima mogu biti određene elementima koji su promjenjivi u vremenu, primjerice obalom rijeke, kao i određenim već postojećim upravljačkim mjerama, primjerice zonama ograničenog korištenja.
priznato	Područje može biti proglašeno od države ili različitih organizacija ili skupina ljudi, no kao takvo mora biti na neki način priznato, primjerice navedeno u Svjetskoj bazi zaštićenih područja (World Database on Protected Areas - WCPA), ili u slučaju zaštićenih područja u Hrvatskoj, u Upisniku zaštićenih prirodnih vrijednosti Ministarstva zaštite okoliša i energetike.
sa svrhom	Ukazuje na dugoročnu posvećenost očuvanju, koja može biti utemeljena zakonskim aktom, međunarodnom konvencijom, sporazumom, ugovorom i sl.
kojim se upravlja	Podrazumijeva provođenje konkretnih postupaka čiji je cilj očuvanje prirodnih (i drugih) vrijednosti zbog kojih je područje zaštićeno, uključujući izostanak bilo kakvog djelovanja ukoliko je to najbolja strategija za postizanje ovog cilja.
...s ciljem	Postavljanje točno određenog cilja nužno je kako bi omogućilo i procjenu efikasnosti upravljanja zaštićenim područjem.
trajno	Naglašava da upravljanje zaštićenim područjem nije kratkoročna, privremena strategija već kontinuirani proces.
očuvanje	U kontekstu ove definicije, ova riječ označava in-situ održavanje ekosustava, prirodnih i poluprirodnih staništa te očuvanje stabilnih populacija divljih vrsta u njihovom prirodnom okruženju, odnosno domaćih ili kultiviranih vrsta u okruženju u kojem su one razvile svoje specifične karakteristike.
cjelokupna priroda	Obuhvaća sveukupnu biološku raznolikost, na genetskom nivou, nivou vrsta i ekosustava, kao i geološku te krajobraznu raznolikost.
usluge ekosustava	Odnosi se na usluge koje priroda pruža čovjeku, a čije korištenje nije u sukobu s ciljevima zaštite. Usluge ekosustava obuhvaćaju usluge na slobodnom raspolaganju, primjerice vodu, drvenu masu i genetičke resurse; usluge regulacije, poput ublaživanja ekstremnih prirodnih pojava, primjerice suše, poplave, erozije tla i bolesti; usluge održavanja prirodnih procesa poput kruženja tvari i nastajanja tla; te kulturološke usluge poput rekreacijskih, duhovnih, vjerskih i drugih nematerijalnih koristi.
kulturne vrijednosti	Sve kulturne vrijednosti koje nisu u sukobu s ciljevima očuvanja, uključujući osobito one koje im pridonose i one koje su same ugrožene.
zakonski, ili drugi učinkoviti način	Upravljanje zaštićenim područjem može se odvijati sukladno zakonskim aktima, međunarodnim konvencijama ili sporazumima, ili prema tradicionalnim običajima, ili načelima nevladinih udruga.

Izvor: HAOP – Hrvatska agencija za okoliš i prirodu: Što je zaštićeno područje, [Internet], raspoloživo na: www.haop.hr (15.01.2020.)

Gore objašnjena definicija zaštićenog područja prenesena je i u Zakon o zaštiti prirode Republike Hrvatske (NN 80/13, 15/18), prema kojem je zaštićeno područje „geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava“⁴

Zakon o zaštiti prirode (NN 70/05) određuje devet kategorija prostorne zaštite:⁵strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park šuma, spomenik parkovne arhitekture

Strogi rezervat predstavlja najstroži oblik zaštite prirode te predstavlja područje kopna i/ili mora s neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom sveukupnom prirodom, a namijenjen je isključivo očuvanju izvorne prirode. U strogom rezervatu zabranjene su gospodarske i druge djelatnosti. U strogom rezervatu može se dopustiti posjećivanje, obavljanje istraživanja i praćenja stanja prirode.⁶ U Republici Hrvatskoj postoje sva troga rezervata, a to su Bijeće i Samarske stijene te Hajdučki i Rožanski kukovi.⁷

Nacionalni park je prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava, a prvenstveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti. Nacionalni park ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu te su dopušteni zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožava izvornost prirode.⁸ U Republici Hrvatskoj se pod zaštitom nacionalnog parka nalazi 8 područja, a to su: Brijuni, Sjeverni Velebit, Risnjak, Paklenica, Kornati, Plitvička jezera, Krka i Mljet.⁹

Posebni rezervat je područje kopna i/ili mora od osobitog značenja zbog jedinstvenih, rijetkih ili reprezentativnih prirodnih vrijednosti, ili je ugroženo stanište ili stanište ugrožene divlje vrste, a prvenstveno je namijenjen očuvanju tih vrijednosti.¹⁰ Trenutno je zaštićeno 77 posebnih rezervata, od čega su 36 rezervata šumske vegetacije, 21 ornitološki, 9 botaničkih, po 2 rezervata u moru, zoološka, ihtiološka i ihtiološko-ornitološka te po jedan paleontološki, geografsko-botanički i botaničko-zoološki rezervat, od kojih se posebno ističe posebni zoološki rezervat Kopački rit i posebni ornitološki rezervat Krapje đol.¹¹

⁴ HAOP – Hrvatska agencija za okoliš i prirodu: Što je zaštićeno područje, raspoloživo na: www.haop.hr. (15.01.2020.)

⁵ Tišma, S., Maleković, S., *Zaštita okoliša i regionalni razvoj iskustva i perspektive*, Kugler d.o.o, Zagreb 2009.op.cit., str. 214. (15.01.2020.)

⁶ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 112

⁷ **Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Zaštićena područja**, dostupno na: www.mzoe.gov.hr (15.01.2020.)

⁸ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 113.

⁹ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

¹⁰ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 114.

¹¹ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

Park prirode je prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. Park prirode ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu. U parku prirode dopuštene su gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga.¹² U Republici Hrvatskoj zaštićeno je 11 parkova prirode: Park prirode Biokovo, Park prirode Kopački rit, Park prirode Papuk, Park prirode Učka, Park prirode Velebit, Park prirode Vransko jezero, Park prirode Žumberak, Park prirode Lastovo, Park prirode Lonjsko polje, Park prirode Medvednica, Park prirode Telašćica.¹³

Regionalni park je prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. U regionalnom parku dopuštene su gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga.¹⁴ Preventivnom je zaštitom u ovoj kategoriji zaštićeno područje uz Muru i Dravu te Moslavačka gora.¹⁵

Spomenik prirode je pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno-obrazovnu vrijednost. Na spomeniku prirode dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti.¹⁶ U Republici Hrvatskoj je zaštićeno 80 spomenika prirode. Među njima je najviše geomorfoloških spomenika prirode (34) i rijetkih primjeraka drveća (25) a tu je još 7 geoloških, 4 paleontološka, 3 zoološka, po 2 hidrološka, botanička i geološko-geografska te 1 geološko-paleontološki spomenik prirode.¹⁷

Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.¹⁸ U Republici Hrvatskoj zaštićeno je 82 značajna krajobraza.¹⁹

Park-šuma je prirodna ili sađena šuma, veće bioraznolikosti i/ili krajobrazne vrijednosti, a koja je namijenjena i odmoru i rekreaciji. U park-šumi dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašena.²⁰ U Republici Hrvatskoj zaštićeno je 27 park-

¹² Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 115.

¹³ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

¹⁴ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 116.

¹⁵ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

¹⁶ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 117.

¹⁷ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

¹⁸ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 118.

¹⁹ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

²⁰ Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 119.

šuma.²¹

Spomenik parkovne arhitekture je umjetno oblikovani prostor (perivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park) koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu i odgojno-obrazovnu vrijednost. Na spomeniku parkovne arhitekture dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne narušavaju vrijednosti zbog kojih je zaštićen.²² U Republici Hrvatskoj zaštićeno je 119 spomenika parkovne arhitekture.²³

S obzirom na važnost prirodne osnove, nužno je istaknuti nacionalne parkove, koji spadaju u drugu kategoriju zaštite, čija važnost unutar navedenih devet kategorija zaštićenih područja proizlazi iz činjenice kako ih proglašava Hrvatski sabor, odnosno da njima upravljaju s najviše (državne) razine, te koji, kao takvi, uz očuvanje ekoloških specifičnosti područja zbog kojih su i zaštićeni – imaju i sekundarnu funkciju – valorizaciju zaštićenog prostora koja se realizira kroz prihvat posjetitelja. Nadležnost nad zaštićenim područjem imaju državne ustanove za zaštitu prirode, čija je zadaća zaštititi izvornost krajolika i prirodne ravnoteže uz poticanje razvoja gospodarskih djelatnosti. Nacionalni parkovi u javnosti su najpoznatija i turistički najzanimljivija prirodna zaštićena područja koja za cilj imaju ostvarenje svoje temeljne svrhe – očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti i realizaciju znanstvene, kulturne, odgojno-obrazovne i rekreativne funkcije.²⁴

²¹ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

²² Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, čl. 120.

²³ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

²⁴ Marković, I.: op.cit., str. 23.

2.2. Zakonski okvir koji regulira zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Prve ideje i poticaji za zaštitu prirode u Hrvatskoj vezani su uz drugu polovicu 19.stoljeća. Nositelji takvih poticaja bili su entuzijasti raznih struka: biolozi, geografi, šumari, liječnici, pravnici, putopisci i ostali. Prvi poticaji došli su od obrazovanoga ekološki svjesnog građanstva, koje je shvatilo koliko je Hrvatska vrijedna i raznolika u prirodnom pogledu. Oni su u početku počeli djelovati neorganizirano, nastojeći popularizirati prirodne vrijednosti i ljepote, a kasnije su se javile i ideje o zaštiti određenih prirodnih područja. U Zagrebu se osnivaju prva društva koja se brinu o prirodi: Hrvatsko prirodoslovno društvo (1885) i Društvo za uređenje i Poljepšavanje Plitvičkih jezera i okolice.²⁵

Na razvoj zaštite prirode u Hrvatskoj posebno je važan utjecaj imao razvoj zakonske regulative kojom se nastojalo očuvati posebne prirodne ljepote i ugrožene biljne i životinjske vrste. Prvi takvi zakoni kod nas bili su Zakon o zaštiti ptica (1893), Zakon o lovu (1893) i Zakon o zaštiti špilja (1900). Iz navedenog se vidi da su prvi zakonski akti bili usmjereni za zaštitu pojedinih prirodnih vrijednosti i rijetkosti.²⁶ Najbitnijim zakonom na kojem se temelje svi ostali zakoni za zaštićena područja smatra se Zakon o zaštiti prirode (NN 72/2017). Zakon o zaštiti prirode (ZOP) osigurava zaštitu posebno vrijednim dijelovima žive i nežive prirode. Zakonom je uređen način proglašavanja zaštite, upravljanja, gospodarenja i nadzora na pojedinim kategorijama zaštite, kao i način ukidanja zaštite ukoliko nestanu obilježja zbog kojih je proglašeno zaštićeno područje.²⁷

Kako bi se u kratkom roku osigurala zaštita ugroženog i posebno vrijednog područja uveden je instrument preventivne zaštite, koja može trajati najviše tri godine, na područje pod preventivnom zaštitom primjenjuju se sve odredbe Zakona o zaštiti prirode.²⁸ Na području Republike Hrvatske postoji niz zakonskih akata koji imaju utjecaj na upravljanje zaštićenim područjem i na izdatke planova istih. Neki od propisa su: Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18), Zakon o lovstvu (NN 99/18, 32/19, 32/20), Zakon o poljoprivredi (NN 118/18, 42/20), Zakon o vodama (NN 66/19), Zakon o zaštiti od požara (NN 92/10), Zakon o područjima posebne državne skrbi (NN 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 147/14, 18/15, 106/18), Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske (NN 81/99, 143/08). Na temelju pojedinih navedenih zakona kojima se regulira upravljanje

²⁵ Tišma, S., Maleković, S., **Zaštita okoliša i regionalni razvoj iskustva i perspektive**, Kugler d.o.o, Zagreb 2009.op.cit.; str. 190-191 (15.01.2020.)

²⁶ Ibidem

²⁷ Ibidem, str. 214.

²⁸ Tišma, S., Maleković, S., op.cit., str. 214.

zaštićenim područjima u Republici Hrvatskoj može se uočiti da je prepoznata važnost zaštite i upravljanja u zemlji.

Prema Zakonu o zaštiti prirode u Hrvatskoj su evidentirana 432 zaštićena područja od kojih su najljepša i najvrjednija područja zaštićena unutar osam nacionalnih parkova (954,72km²) i jedanaest parkova prirode (4196,27 km²) što ukupno obuhvaća 7.499,57 km² površine.²⁹

Zaštićena područja danas obuhvaćaju 7,95 % ukupne površine Republike Hrvatske, odnosno 11,4 % kopnenog teritorija i 1,3 % teritorijalnog mora. Najveći dio zaštićene površine su parkovi prirode (3,71% ukupnog državnog teritorija).³⁰

Zahvaljujući svojoj vrijednosti i posebnosti, pojedini parkovi uvršteni su na popise međunarodno vrijednih područja, pa se tako Nacionalni park Plitvička jezera nalazi na UNESCO-vom Popisu svjetske prirodne baštine.

2.3. Upravljanje zaštićenim područjima

Upravljanje zaštićenim područjima sastoji se od niza mjera i aktivnosti koje se odnose na upravljanje ljudskim djelatnostima, gdje se pojedine djelatnosti nastoje prilagoditi kako bi se postigli ciljevi zaštite koje bi svako područje trebalo imati. Najveći naglasak kako bi se zaštitila priroda je na jačanju lokalne zajednice, očuvanju kulturne baštine te edukaciji i rekreaciji.

Destinacije zaštićene prirode u današnjoj turističkoj potražnji zauzimaju sve veći udio zahvaljujući upravo svojoj izvornosti, te želji suvremenog čovjeka za ponovnim povezivanjem s prirodom.³¹

Upravljanje zaštićenim područjem ponekad se može činiti vrlo jednostavnim, a ponekad nedostižno kompliciranim ili čak besmislenim. Zapravo se radi o složenom i zahtjevnom procesu koji, ako se provodi promišljeno i prilagođeno uvjetima u kojima se odvija, najčešće ipak ima smisla. Pojednostavljeno rečeno, upravljanje zaštićenim područjem je **ciklički proces** u okviru kojeg provođenjem unaprijed određenih aktivnosti pokušavamo postići ciljeve koje smo si zadali.³²

Taj proces uključuje **procjenu ili vrednovanje stanja** područja, **definiranje ciljeva** upravljanja i **planiranje aktivnosti** koje je potrebno provesti da bi se oni postigli, **provedbu tih aktivnosti** uz

²⁹ Marković, I.: op.cit., str. 28

³⁰ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

³¹ Marković, I.: op.cit., str. 45

³² Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

istovremeno **praćenje njihove provedbe i procjenu** učinkovitosti te **prilagodbu** planiranih aktivnosti ukoliko se za tim pokaže potreba, nakon čega se cijeli proces ponavlja.³³

Procjena (vrednovanje) stanja područja (ili nekog njegovog dijela ili neke vrijednosti koja se želi očuvati) zapravo je analiza svih prikupljenih informacija relevantnih za to područje, koja nam služi kao osnova i argumentacija za definiranje ciljeva i aktivnosti upravljanja.³⁴

Upravljanje zaštićenim područjima trebalo bi biti:³⁵

- **Temeljeno na preuzetoj obavezi** - to jest u skladu s ciljevima radi kojih je područje zaštićeno.
- **Prikladno** - što znači da je prilagođeno specifičnim uvjetima i potrebama područja te da se, koliko god je to moguće, temelji na već uspostavljenoj praksi i uvriježenim načinima donošenja odluka. To nikako ne znači da u upravljanju zaštićenim područjima ne bi trebalo koristiti nove ideje i dokazano dobru praksu i iskustva iz drugih područja, no ako se takve promjene uvode naglo i nasilno vrlo vjerojatno će izazvati neprihvatanje i otpor onih na koje se odnose te mogu naići na neuspjeh.
- **Prilagodljivo** - podrazumijeva mogućnost prilagodbe aktivnosti promjenjenim uvjetima u kojima se odvija upravljanje (kao npr. promjenama nastalim uslijed prirodnih dinamičkih procesa - požari, poplave ili slično, promjenama političkih i/ili socio-ekonomskih okolnosti, promjenama stanja ciljeva zaštite s obzirom na učinkovitost ili neučinkovitost upravljanja i dr.), a da se pri tom ne ugrozi postizanje ciljeva radi kojih je područje zaštićeno.
- **Participatorno** - što znači da dionici aktivno, svojim savjetima, prijedlozima i/ili provođenjem konkretnih aktivnosti, sudjeluju u upravljanju zaštićenim područjem.
- **Planirano** - što znači da su ciljevi i aktivnosti upravljanja unaprijed promišljeni i isplanirani te da se njihova provedba odvija po unaprijed određenim prioritetima i planu, a ne spontano i stihijski.

³³ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

³⁴ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike

Procjena stanja trebala bi odgovarati na sljedeća pitanja:³⁴

- Koje su glavne komponente zaštite?
- Što možemo zaključiti iz informacija s kojima trenutno raspolažemo?
- Koje vjerojatne promjene ili trendove koji mogu utjecati na zaštitu trebamo predvidjeti?
- Koji dijelovi zaštićenog područja su zahvaćeni promjenama ili su ugroženi?
- Što su prioriteti za upravljanje i koji su nam glavni pristupi i/ili strategije?

- **Transparentno** – to jest otvoreno prema javnosti i jasno.

Upravljanje zaštićenim područjima isto tako, odnosi se na upravljanje ljudskim djelatnostima koje se odvijaju u tom području, pri čemu se određene djelatnosti nastoje ograničiti ili prilagoditi, dok se druge nastoje poticati. U upravljanju, značajan je naglasak na zaštiti prirodne raznolikosti i kulturne baštine, na edukaciji i rekreaciji, te na jačanju lokalnih zajednica. U skladu s time, alat zaštitnog planiranja i upravljanja, procjene utjecaja na okoliš s ciljem zaštite prirodnosti, čovjekovog okoliša i zaštite dugoročne produktivnosti resursa predstavlja potencijal za razvoj područja od presudnog značaja.³⁶

3. PRIMJENA KONCEPCIJE ODRŽIVOG RAZVOJA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Okoliš u odnosu na specifičan zahvat ili djelatnost u prostoru ima različite vrijednosti, ovisno koliko pojedini zahvat ima svoje specifičnosti i karakteristike na konkretnoj lokaciji. Gledajući u cjelini, prostor se mora zaštitno vrednovati s razvojnim ciljevima i specifičnostima koje neko područje ima, a ne može vrednovati unaprijed.

Kako bi se očuvala priroda koja je pod jednom vrstom zaštite, te kako bi se upravljalo održivim turizmom zaštićenih područja postoje posebni uvjeti pod kojima turizam može koristiti prirodne resurse.

3.1. Pojam, definicija i ciljevi održivog razvoja

Jedna od najpoznatijih definicija održivog razvoja tzv. je Brundtlandova definicija iz 1987. godine i glasi: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija, ne ugrožavajući pritom budućnost sljedećih generacija“ (WCED, 1987.). Navedena definicija zaživjela je u brojnim službenim dokumentima, no također je doživjela i brojne kritike zbog uopćenog značenja, otvorenog manipulacijama.³⁷

Brojne znanstvene rasprave pokušale su što vjernije i smislenije objasniti cilj navedenih pojmova u posljednja četiri desetljeća, posebice u razdoblju nakon UNCED (*United Nations*

³⁶ Marković, I.: op.cit., str. 45.

³⁷ Marković, I.: op.cit., str. 30.

Conference on Environment and Development) konferencije u Rio de Janeiru 1992. godine na kojoj je donesen temeljni dokument održivosti *Agenda 21*. Tada je ukazano na činjenicu kako se o okolišu, društvu i ekonomskom razvoju ne može raspravljati kao o odvojenim cjelinama, te su utvrđena načela djelovanja na kojima se moraju temeljiti buduće odluke i programi na svim državnim razinama, i to na način nezanemarivanja utjecaja društveno-gospodarskog razvoja na okoliš.³⁸

Deset godina nakon Rio-samita, u kolovozu 2002. održan je Sastanak na vrhu o održivom razvoju u Johannesburgu, poznat i pod nazivom „Rio +10“, na kojem su raščlanjeni do tada postignuti rezultati o zaštiti okoliša.³⁹

Konferencija Rio Earth Summit on Sustainable Development 2012, poznatija kao „Rio +20“, trebala bi predstavljati prekretnicu razvoja čovječanstva. Cilj je konferencije osigurati novo političko opredjeljenje za održivi razvoj, promijeniti napredak do danas i preostale praznine u provedbi rezultata glavnih samita o održivom razvoju i rješavanju novih izazova. Konferencija se fokusirala na dvije teme: a) zelena gospodarstva u kontekstu održivog razvoja i iskorijevanja siromaštva, i b) institucionalni okvir za održivi razvoj.⁴⁰

Održivi razvoj predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Održivi razvoj nije trenutno stanje nego proces koji nikada ne završava na dovoljnoj razini kvalitete zbog kojeg se ne bi trebalo nastaviti dalje razvijati. Ideja održivog razvoja podrazumijeva povezivanje različitih utjecaja razvoja s neizbježnim utjecajima na okoliš, a počiva na uspostavljanju ravnoteže između ekonomskog rasta, napretku društva i brige za okoliš.⁴¹

Druge definicije pokušale su se približiti jasnijem razumijevanju razvojnih ograničenja pa je tako *World Wildlife Fund* (WWF) u svom pokušaju definiranja održivosti uveo pojam prihvatnog (nosivog) kapaciteta: „Održivi razvoj znači poboljšanje kvalitete života unutar kapaciteta postojećih sustava“ (IUCN, UNEP, WWF, 1991.).⁴²

³⁸ Marković, I.: op.cit., str. 30. (prema Pavić-Rogošić, L. (2010)) (16.01.2020.)

³⁹ Nevenko Herceg; **Okoliš i održivi razvoj**; SYNOPSIS d.o.o., Zagreb, 2013. str.256 (20.01.2020.)

⁴⁰ Ibidem, str. 259. (14.05.2020.)

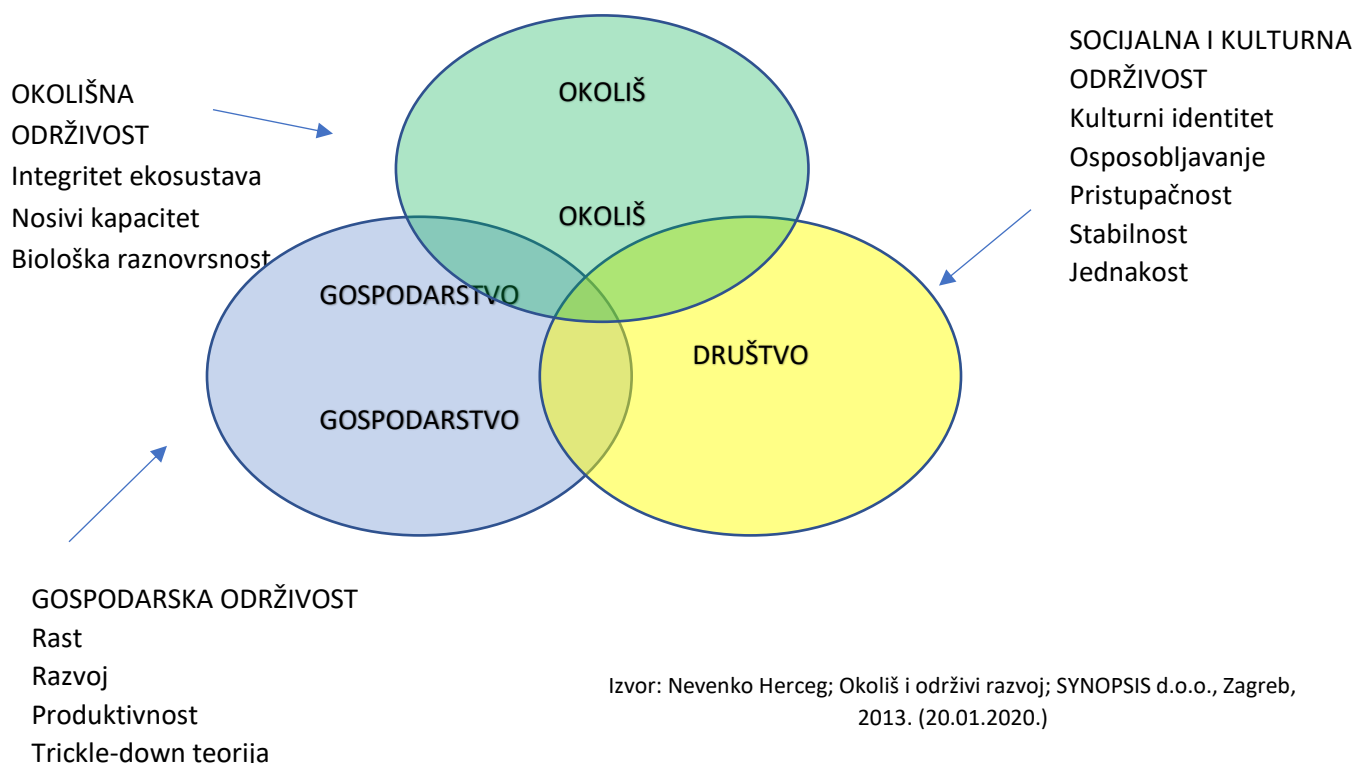
⁴¹ Birkić, D.: op.cit., str. 110. (prema Smolčić Jurdana, D. (2003.), (14.05.2020.)

⁴² Marković, I.: op.cit., str. 31.(20.01.2020.)

Pojam održivog turističkog razvoja usko je povezan s pojmom *prihvatnih kapaciteta* u turizmu (*eng. carrying capacity*) jer i jedan i drugi pojam podrazumijevaju razvoj turizma unutar prihvatljivih granica. U korijenu obadvije teorije nalaze se isti problemi od same ideje, primjene u praksi do procjene korisnosti istih teorija te raznovrsnosti primjene.⁴³ Pojam održivosti u svojim prvotnim perspektivama uzimao je ponajviše u obzir globalno stanje okoliša, dok su pritom zanemarena lokalna i/ili regionalna pitanja, a sukladno time i direktne posljedice za pojedine okoliše.⁴⁴ Pojam održivog razvoja u prvotnim razmatranjima tokom osamdesetih i devedesetih godina razmatran je kao balans između pojedinih dimenzija održivosti, dok današnja paradigma podrazumijeva ravnotežu unutar sustava svih dimenzija održivosti (ekološka, ekonomska i sociokulturna) pri čemu je okvirna dimenzija održivosti okoliša.⁴⁵

Koncept održivog razvoja bazira se na uravnoteženosti tri temeljna načela ekonomsko, ekološko i sociokulturno.⁴⁶

Slika 1. Prikaz uspostave uravnoteženih načela održivog razvoja

⁴³ Marković, I.: op.cit., str. 32.(prema Saarinen, J. 2006), (20.01.2020.)

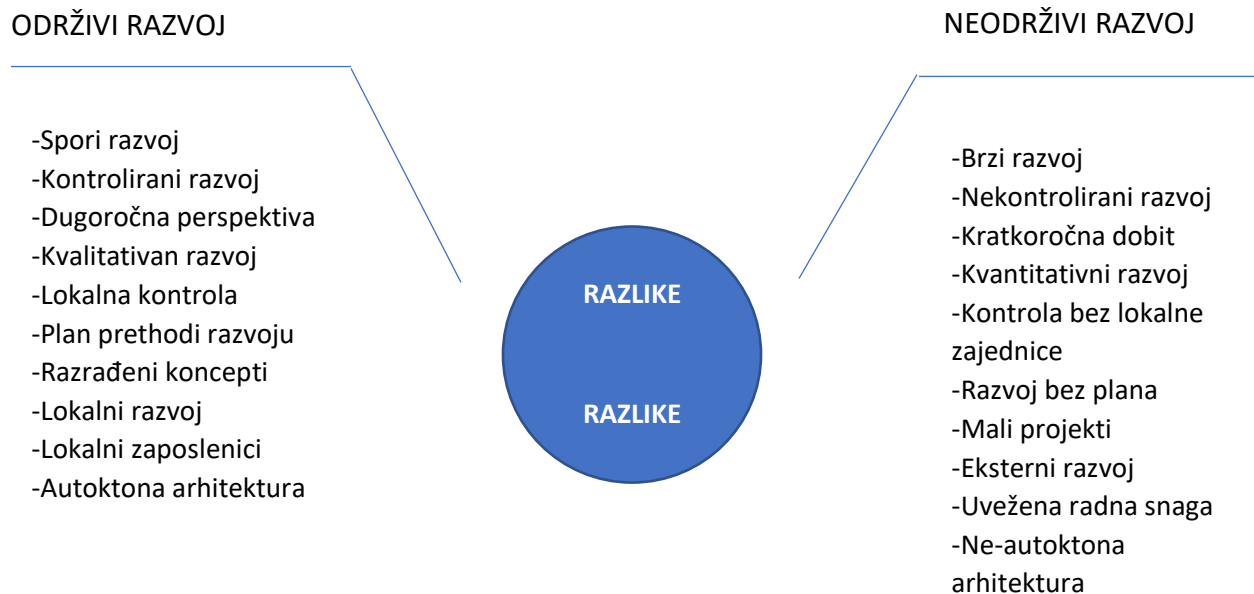
⁴⁴ Marković, I.: op.cit., str. 32. (prema Pravdić, V. 2003), (20.01.2020.)

⁴⁵ Marković, I.: op.cit., str. 32.

⁴⁶ Herceg. N.; **Okoliš i održivi razvoj**; SYNOPSIS d.o.o., Zagreb, 2013. str.255 (16.01.2020.)

Turizam, kao jedna od najprogresivnijih ljudskih djelatnosti s kraja 20. i početka 21. stoljeća također je doveo do potrebe određivanja granica. Usprkos činjenici kako se turizam često naziva i "čistom industrijom" daleko je od neškodljive djelatnosti po okoliš i stanovništvo. Postoje brojni negativni utjecaji turizma na prostor, a među njima se izdvajaju zagađenje zraka uslijed povećanog prometa, zagađenje voda, akumuliranje većih količina otpada, infrastrukturna preopterećenost, oštećivanje prirodne i kulturne baštine kao direktnih turističkih atrakcija, socio-ekonomske promjene koje dovode do napuštanja tradicionalnih aktivnosti, te ugrožavanje lokalnog socio-kulturnog identiteta kao posljedica prilagođavanja turistima.⁴⁷ Jedno od najčešće postavljanih pitanja u planiranju razvoja turizma jest do koje je granice moguće razvijati turizam i u kojem obliku? Količina turističke aktivnosti koju je određeni prostor u mogućnosti prihvatiti ovisi o obilježjima promatranog prostora. U skladu s tim, ključno je utvrditi prostorna obilježja, odnosno čimbenike koji utječu na prostorna ograničenja ili mogućnosti te turističke aktivnosti koje će se odvijati u promatranom prostoru. U tom kontekstu održivi turistički razvoj zaštićenih područja je razvoj unutar granica prihvatnog kapaciteta pojedinog zaštićenog područja.

Slika 2. Glavne razlike između održivog i neodrživog razvoja turizma

Izvor: Bjelavac, J., Silajdžić, I. (2014): Održivi turizam sa aspekta održivog razvoja, [Internet], raspoloživo na: <https://www.slideserve.com/jerzy/odr-ivi-turizam-sa-aspekta-odr-ivog-razvoja>, (20.01.2020.)

⁴⁷ Marković, I.: op.cit., str.37

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) definira nosivi kapacitet u turizmu kao: "Maksimalan broj turističkih korisnika koji istodobno posjećuju turističko mjesto bez neprihvatljivih poremećaja fizičkog, ekonomskog i socio-kulturnog okoliša, kao i bez neprihvatljivog smanjenja kvalitete zadovoljstva posjetitelja." Slično, McIntyre (1993) definira nosivi kapacitet kao "maksimalno korištenje bilo kojeg mjesta bez izazivanja negativnih efekata na resurse, smanjenja zadovoljstva posjetitelja ili izazivanja nepovoljnih efekata na društvo, ekonomiju ili kulturu područja". Ovom definicijom autor je pokušao usustaviti sve varijante nosivosti: ekološku, socijalnu i ekonomsku, no bitno je osvijestiti tezu kako zapravo svako korištenje prostora u određenoj mjeri taj prostor i mijenja.⁴⁸

3.2. Trendovi održivog razvoja u zaštićenim područjima EU

Današnji suvremeni turisti su vrlo kreativni te uz novu tehnologiju, rad i slobodno vrijeme brže se i lakše prilagođavaju i štite okoliš. Putovanje i boravak suvremenih turista i okolišno osviještenih turista takav je da podupire očuvanje prirodnog okoliša i kulturnog nasljeđa. To su turisti koji su ekološki osviješteni i u pravilu odlaze u zaštićena područja. Takvi turisti su spremni financirati ekološki osjetljive destinacije i sve češće odlaze na područja koja nisu razvijena.

Upravljanje zaštićenim područjima te uočavanje kako okruženje utječe na nacionalne parkove i parkove prirode ponekad je vrlo dinamičan proces. Razvoj turizma u zaštićenim područjima teško je predvidjeti te upravo zbog toga početkom 21. stoljeća Eagles je identificirao 16 trendova koji bi mogli utjecati na razvoj turizma u zaštićenim prostorima u narednim desetljećima. Većina tih trendova pruža osnovne smjernice za upravljanje parkovima prirode i nacionalnim parkovima u budućnosti:⁴⁹

1. trend: predviđa se povećanje posjećivanja parkova;
2. trend: očekuje se veće angažiranje i uključivanje javnosti u razvoju turizma u tim prostorima (povećano sudjelovanje javnosti i bolja suradnja);
3. trend: povećanje razine obrazovanja u društvu uzrokuje sve veće i sve sofisticiranije zahtjeve za upravljanje parkovima (što može potaknuti uvođenje novih inovativnih službi u parkovima i sl.);

⁴⁸ Marković, I.: op.cit., str.37

⁴⁹ Stanivuković I.: **Održivi razvoj turizma u parkovima prirode istočne Hrvatske – analiza slučaja Park prirode Lonjsko polje**; poslijediplomski specijalistički rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu ekonomski fakultet, 2018.: op.cit., str. 37-39 (prema Eagles, P.F.J. (2004)), (20.01.2020.)

4. trend: trend starenje stanovništva u razvijenom svijetu (sa sve većim brojem starijih građana) utječe na značajne promjene za aktivnostima, sadržajima i drugačijim iskustvima koje traže posjetitelji starije životne dobi prilikom posjećivanja zaštićenih područja prirode;
5. trend: povećana dostupnost informacijske tehnologije znači da će potencijalni, sadašnji, kao i oni posjetitelji koji su već ranije posjetili zaštićene prostore, biti bolje informirani i upoznati o mogućnostima provođenja slobodnog vremena, što također treba uzeti u obzir prilikom definiranja politike upravljanja tim prostorima u budućnosti;
6. trend: povećana dostupnost informacijske tehnologije jako utječe na povećanje posjećivanja parkova;
7. trend: tehnološki napredak prijevoznih sredstava i smanjenje troškova prijevoza rezultira povećanjem potražnje za posjećivanjem parkova te na mogućnost privlačenja posjetitelja i iz udaljenijih emitivnih područja;
8. trend: povećanje površina zaštićenih prostora, povećanje broja parkova i povećanje broja posjetitelja premašuje sposobnost mnogih institucija da same upravljaju parkovima;
9. trend: upravljanje parkovima postupno se mijenja, pa se sve više odmiče od vladinih agencija s centraliziranom financijskom kontrolom upravljanja prema drugačijem znatno fleksibilnijem modelu upravljanja parkovima uz pomoć parastatalnih oblika;
10. trend: financiranje parkova sve više prelazi od državnih potpora na posebne pristojbe za zaštićena područja i pristojbe za turizam. To utječe na veću zainteresiranost posjetitelja za upravljanjem razvojem parkova;
11. trend: uprave parkova i agencije za parkove sve intenzivnije surađuju u upravljanju parkovima;
12. trend: inozemne potpore i potpore nevladinih udruga sve više financiraju očuvanje biološke raznolikosti i razvoj održivog turizma s ciljem promicanja održivog razvoja, kojim se osigurava dvostruku korist: zaštita i ekonomski učinci;
13. svaki oblik terorističke aktivnosti, političkog sukoba, građanskih nemira ili ratova može ugroziti razvoj turizma u zaštićenim prostorima;
14. trend: međunarodna putovanja u svijetu bit će snažno pogođena smanjenjem opskrbe naftom i plinom te očekivanim velikim povećanjem troškova energije u drugom desetljeću 21. stoljeća;

15. globalne klimatske promjene utjecati će na mnoge parkove i razvoj turizma u tim prostorima. Globalne klimatske promjene bit će jedan od najvažnijih problema koji će utjecati na parkove u 21. stoljeću;

16. trend: parkovi se i dalje razvijaju kao „kulturne ikone“ suvremenog društva.

Prema uočenim trendovima na turističkom tržištu parkovi prirode bit će sve popularniji način provođenja slobodnog vremena u budućnosti za urbaniziranog i alijeniranog modernog čovjeka, ali se ukupna turistička ponuda tih prostora mora prilagoditi suvremenim zahtjevima informatički dobro obrazovanog turista, iskusnog putnika, željnog upoznavanja ljepota prirode i lokalne kulture.

3.3. Održivi turizam u funkciji zaštićenog područja

Zaštićena područja čine važnu zalihu prirodnog, kulturnog i socijalnog kapitala, tokove ekonomskih vrijednosti dobara i usluga koje koristi društvo. Upravljanje zaštićenim područjima i doprinosi koji se očekuju od zaštićenih područja unutar koncepta održivog razvoja turizma su značajni. Progresivnom turističkom valorizacijom zaštićenih područja sve se više očekuje ostvarivanje ekonomskih, ekoloških i sociokulturnih aspekata razvoja šire društvene zajednice, posebice podizanje standarda življenja lokalne zajednice. Ne smije se zanemariti činjenica da su zaštićena područja u pravilu gospodarski nerazvijena, s nižim standardom življenja lokalne populacije koja upravo kroz turistički razvoj zaštićenog područja može dobiti priliku gospodarskog razvoja. Specifično za upravljanje održivim turizmom zaštićenih područja jesu posebni uvjeti pod kojima turizam može koristiti prirodne i antropogene resurse. Uz to, ekonomski gledano, takvi uvjeti podrazumijevaju dodatne troškove zaštite prirode, a koji u drugim prostorima razvoja turizma ne postoje⁵⁰.

Prirodni okoliš i turistička djelatnost vrlo su često dvije osnovne dimenzije zaštite, ali i razvoja nekog prirodnog područja. Istovremeno, turizam u prirodnom okolišu ima dvojaki utjecaj, koji paradoksalno može istovremeno imati pozitivne i negativne utjecaje. "Turizam može uzrokovati velike štete u zaštićenim područjima, napose ako se njime ne upravlja pravilno, a može biti i od velike koristi".⁵¹ Turizam u zaštićenom području treba sagledati u kontekstu turizma baziranog

⁵⁰ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), **Interpretacija kao alat očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja na primjeru parka prirode Lonjsko polje**, Stručni rad, UDK: 712 Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 10 No.1, str.13-21. Zbornik radova MEV, ISSN 1847-702X (Tisak), ISSN 1849-1138 (Online)(Crosbi 1048388) (07.05.2020.)

⁵¹ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Schneider- Jacoby, M. 1996)

na prirodi – kao „svaki oblik putovanja motiviran promatranjem i uživanjem u prirodi“⁵². Samim time sve je značajniji utjecaj velikog porasta interesa za zaštićenim područjima, posebice za temeljnim fenomenima zaštićenih područja, koji obično predstavlja najzanimljiviji dio posjeta svim zaštićenim područjima⁵³.

Upravo turizam baziran na prirodi jedan je od najbrže rastućih segmenata turističke potražnje; tako je 1990. godine procijenjeno da na turizam u prirodi otpada otprilike 7% ukupne svjetske turističke potrošnje, dok se krajem 1990-ih smatralo da ovaj segment raste od 10 do 30% godišnje. Isti raspon porasta zadržao se i do danas.⁵⁴

Istovremeno povećanje potražnje uzrokuje negativne učinke kroz različite aspekte, pri čemu se mogu izdvojiti⁵⁵:

- oblikovanje ilegalnih staza;
- izgradnja prilaznih cesta;
- izgradnja turističkih objekata i kampova;
- korištenje vodenih površina za rekreaciju;
- rekreacijske staze u planinskim područjima;
- socijalni utjecaji te
- ometanje životinja kroz njihovo promatranje i dr.

Važno je naglasiti kako svi oblici turizma ne uzrokuju negativne učinke za područje u kojem se odvijaju, pojedini održivi oblici turizma mogu značajno poboljšati kvalitetu okoliša. Međutim, utjecaji i njihova izraženost prvenstveno ovise o obliku aktivnosti s jedne strane i osjetljivosti okoliša s druge strane, ali i ostalim kumulativnim utjecajima, te sposobnostima upravljanja da se nosi s njima⁵⁶. Zbog toga je, iznimno važno uočiti i objasniti procese i međudnose u ekosustavu i socijalnom okolišu u kojem se turizam odvija⁵⁷.

Također, turizam može uzrokovati negativne utjecaje koji su u prirodnom okolišu ovisni o broju korisnika aktivnosti te o vremenu trajanja aktivnosti. Kod nekih rekreacijskih aktivnosti

⁵² Marković I.; op.cit., str. 42 (prema WTO 2002)

⁵³ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Fredman, P. 2004)

⁵⁴ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema WTO 2002)

⁵⁵ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Newsome, D, Moore S. A., Dowlking R. K. 2013)

⁵⁶ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Newsome, D., Lacroix, C. 2011)

⁵⁷ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Hobbs i sur., 2009)

pokazalo se kako oštećenja okoliša nastaju i nakon kratkog korištenja istog⁵⁸, dok se kod drugih aktivnosti, poput kampiranja, negativne posljedice javljaju postepeno.

Turizam baziran na prirodi je velika i rastuća globalna industrija⁵⁹. Progresivnom turističkom valorizacijom zaštićenih područja temeljenom na konceptu održivosti u mogućnosti je stvoriti prijeko potrebna sredstva za zaštitu i očuvanje prirodnih resursa⁶⁰, može biti podrškom mehanizmima za ublažavanje siromaštva, pružanja usluga zapošljavanja i prihoda za lokalnu populaciju, nudeći im alternativne izvore prihoda⁶¹. Određena istraživanja dokazala su da održivi turizam nije luksuz koji si mogu priuštiti samo bogate zemlje niti sprečava razvoj i potiče siromaštvo zemalja u razvoju⁶². Prema nalazima provedenih istraživanja globalnih perspektiva o trendovima u turizmu temeljenom na prirodi⁶³, navodi se da turizam i rekreacija temeljena na prirodi (engl. *nature-based recreation*) ima potencijal dajući sve veći doprinos očuvanju i održivom razvoju, a njegova održivost uvjetovana je učinkovitim planiranjem, upravljanjem i lokalnim sudjelovanjem⁶⁴.

Važno je naglasiti kako svi oblici turizma ne uzrokuju negativne učinke za područje u kojem se odvijaju, pojedini održivi oblici turizma mogu značajno poboljšati kvalitetu okoliša. Međutim, utjecaji i njihova izraženost prvenstveno ovise o obliku aktivnosti s jedne strane i osjetljivosti okoliša s druge strane, ali i ostalim kumulativnim utjecajima, te sposobnostima upravljanja da se nosi s njima.⁶⁵

Turistička valorizacija zaštićenog područja predstavlja uvijek aktualno pitanje u upravljanju zaštićenim područjima. Potražnja za turizmom temeljenom na prirodi (nature-based) u svojem je porastu u posljednjem desetljeću. Svjetska turistička organizacija iznosi trendove po kojima se pretpostavlja da će se taj rast nastaviti i u slijedećem desetljeću i izvan njega.⁶⁶

⁵⁸ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Cole, D.N. 2004)

⁵⁹ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), op.cit. (prema Balmford i sur., 2015.; Becken i Job, 2014.)

⁶⁰ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), op.cit. (prema Mayer i sur., 2010.; Whitelaw i sur., 2014.)

⁶¹ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019),op.cit. (prema Bramwell i Lane, 2011.; Buckley, 2009.; Wasiul Islam i sur., 2018.)

⁶² Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), op.cit. (prema Pulido Fernadez i sur., 2015.)

⁶³ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), op.cit. (prema Balmford i sur., 2015.)

⁶⁴ Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019), op.cit. (prema Eagles, 2009.; Plummer i Fennell, 2009., Canteiro i sur., 2018.)

⁶⁵ Marković I.; op.cit., str. 42 (prema Newsome, Lacroix, 2011.)

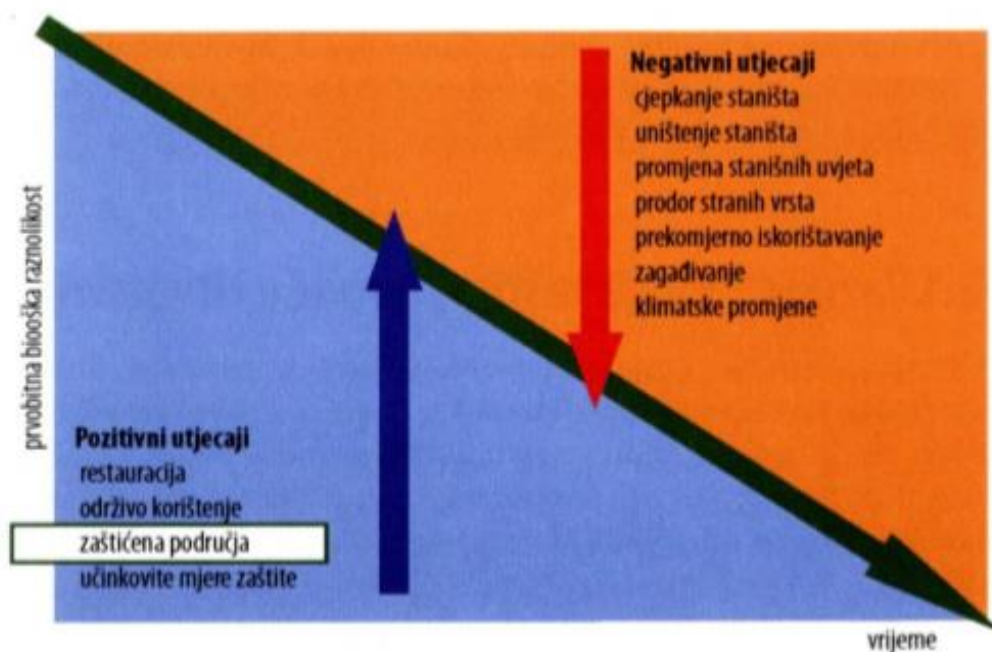
⁶⁶ Zmijanović Lj.: **Održivo integralno upravljanje zaštićenim područjima- Održivi turizam u funkciji zaštićenog područja**; Opatija 2018., Sveučilište u Rijeci fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu poslijediplomski sveučilišni doktorski studij „poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu“, op.cit., str. 139 (prema UNWTO United Nations World Tourism Organization – Svjetska turistička organizacija pod okriljem Ujedinjenih naroda.) (21.01.2020.)

Turizam može dati snažan poticaj za zaštitu biološke raznolikosti, no, sve veći broj posjetitelja nije jamstvo samo po sebi da će se prihodi od turizma reinvestirati u zaštitu i očuvanje. Od zaštićenih područja sve se više očekuje ostvarivanje prihoda od turizma. Iako se turizam često smatra održivom opcijom za generiranje prihoda, postoji mnogo slučajeva u kojima nedovoljno i netransparentno planiranje ometa koncepciju održivog razvoja, što kao učinak ima smanjenje lokalnih koristi, u konačnici i negativne učinke na zaštitu prirode.⁶⁷

Komunikacijski procesi su ti koji pomažu ljudima emotivno i intelektualno povezivanje s posjećenim mjestom, ali i povezivanje sa idejom globalnog očuvanja prirodnih i kulturnih zaliha planeta. Nužno je pronaći model komuniciranja o zaštićenim područjima koji bi pomirio povećanje ekonomskih koristi s jedne strane i interes zaštite prirode i biološke raznolikosti s druge strane, a da istovremeno ne dođe do suprotstavljenih veličina i konfliktnih odnosa između ciljeva.

Brojnost negativnih utjecaja može imati značajan utjecaj na bioraznolikost, posebice ukoliko se na vrijeme ne kompenziraju negativni učinci pozitivnim mjerama, kojima osobito pridonosi proglašenje zaštićenih područja, ali i učinkovite mjere zaštite.

Slika 3. Odnos pozitivnih i negativnih utjecaja u zaštiti bioraznolikosti

Izvor: Marković I. Problemi i mogućnosti održivoga upravljanja zaštićenim prirodnim područjima: primjer nacionalnoga parka plitvička jezera, doktorski rad; str. 39. (07.05.2020.)

⁶⁷ Zmijanović Lj.; op.cit., str. 139.

Velik broj čimbenika niže razine može akumulacijom uzrokovati značajne negativne utjecaje na zaštićena područja⁶⁸. Pri tome se količina negativnih utjecaja mora korelirati s osjetljivošću okoliša, ali i veličinom područja, pri čemu se iznosi pravilo; što je veće područje, lakše će apsorbirati različite utjecaje.⁶⁹

Tablica 2. Usporedba broja posjetitelja Nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj u 2017. i 2018. godini.

Nacionalni parkovi	POVRŠINA u km ²	Broj posjetitelja		Indeks 2018./2017.
		2017.	2018.	
Brijuni	34	169 299	171 794	101,5
Krka	109	1 284 723	1 354 802	105,5
Kornati	217	229 061	237 435	103,7
Mljet	54	140 329	145 751	103,9
Paklenica	95	140 561	144 624	102,9
Plitvička jezera	297	1 720 331	1 796 670	104,4
Risnjak	64	16 575	16 816	101,5
Sjeverni Velebit	109	22 919	30 638	133,7

Izvor: Turizam u brojkama 2018.godine; www.htz.hr (24.01.2020.)

U tablici 2. vidljivo je opterećenje zaštićenih područja turističkom aktivnošću, posebice Plitvičkih jezera i rijeke Krke. Nacionalni park Plitvička jezera uspoređujući 2018. godinu u odnosu na 2017.godinu ima 5% više posjetitelja što sa površinom od 297 km² daje indeks 104,4. Najmanji broj posjetitelja od svih nacionalnih parkova zabilježen je u Nacionalnom parku Risnjak. Nacionalni park Risnjak u odnosu na 2017. godinu ima 1,5 % više posjetitelja nego 2018. godine, što sa svojom površinom daje indeks 101,5.

Navedeni podaci rezultat su globalnog trenda porasta interesa za posjet zaštićenim područjima, bolje i učinkovitije promocije takvih područja te porasta broja turističkih agencija koje u svojoj ponudi nude specijalizirane programe ili organizirane posjete zaštićenim područjima. Pri razmatranju navedenih numeričkih pokazatelja u kontekstu utjecaja bitno je razmotriti i njihov negativni kontekst koji jasno proizlazi iz same prirode turizma, koji je prvenstveno: ⁷⁰

⁶⁸ Marković I.: op.cit., str. 40. (prema Newsome i sur., 2013)

⁶⁹ Marković I.: op.cit., str. 40.

⁷⁰ Marković I.: op.cit., str. 44.

1. aktivnost koja stvara otpad i postavlja zahtjeve za infrastrukturu;
2. aktivnost ovisna o prostoru i njegov konzument;
3. aktivnost u čijem vlasništvu dominira javni sektor;
4. aktivnost koju je teško kontrolirati (socijalno i okolišno);
5. determiniran potražnjom;
6. zabava i
7. uvoznik privremenih stanovnika.⁷¹

Navedene negativne karakteristike na okoliš i društvo treba shvatiti kao neizbježne pojave u čijem rješavanju i ublažavanju utjecaja najveću ulogu može odigrati pravilno upravljanje.

⁷¹ Marković I.: op.cit., str. 44. (prema Pravdić, 2003).

4. OPĆENITO O NP“ PLITVIČKA JEZERA“

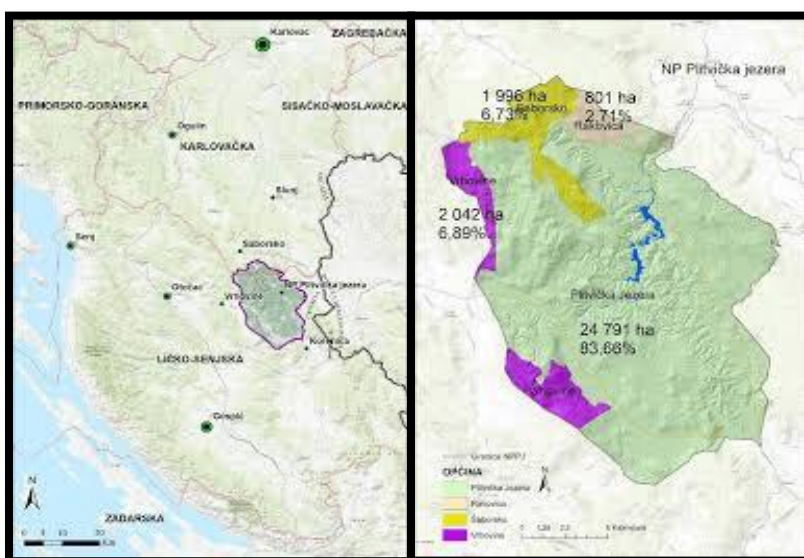
NP Plitvička jezera je najveći, najposjećeniji i najstariji Nacionalni park u Republici Hrvatskoj. Nacionalnim parkom proglašen je 8. travnja 1949. godine, a 30 godina kasnije, 1979. godine, zbog jedinstvenosti, prirodne ljepote i vrijednosti UNESCO ga je uvrstio na Listu svjetske prirodne baštine.

4.1. Prostorni i administrativni položaj i stanovništvo

NP Plitvička jezera smješten je u Gorskoj Hrvatskoj, na granici Like, Kordunske zaravni i Ogulinsko plašćanske udoline, između masiva Male Kapele na SZ i Ličke Plješivice na JI, na prosječnoj visini od 600 m n/v .

Administrativno se Park najvećim dijelom (91 %) nalazi na području općina Plitvička Jezera i Vrhovine, unutar Ličko-senjske županije, a manjim (9 %) dijelom na području općina Rakovica i Saborsko, unutar Karlovačke županije, u graničnom području RH prema BiH. ⁷²

Slika 4. Prostorni i administrativni položaj Nacionalnog parka

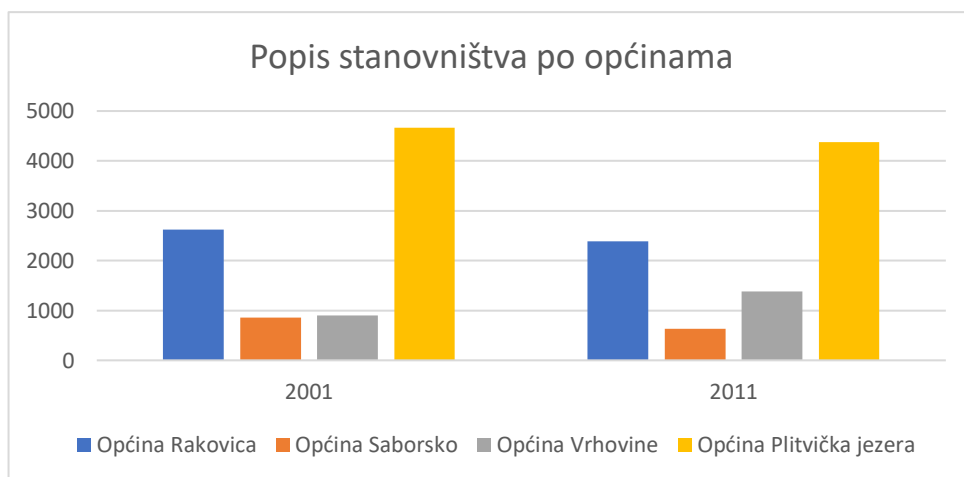
Izvor: Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028, np-plitvicka-jezera.hr (24.01.2020.)

⁷² Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, 19. 12. 2018.; str. 14 (21.01.2020.)

Površina Parka je 29.630 ha (296 km²) i obuhvaća cijelo područje sliva Plitvičkih jezera. Vodene površine Parka zauzimaju oko 1 % od ukupne površine. Ostatak Parka čine dominantno šumska područja (81 %), travnjačke površine (oko 15 %) te oko 3 % antropogenim utjecajem značajnije izmijenjene površine.⁷³

U cijelom području ima svega nekoliko manjih urbanih središta (prema Popisu stanovništva 2011. među veća naselja spadaju: Korenica s 1.766 stanovnika; Slunj s 1.674; Otočac s 4.240 i Gospić s 6.575 stanovnika), a među ostalim naseljima, najveća nemaju više od nekoliko stotina stanovnika (npr., prema Popisu stanovništva 2011.: Rakovica s 310 stanovnika; Saborsko s 462 i Vrhovine s 465 stanovnika).⁷⁴ Ukupno je u 4 općine na čijem se području nalazi Park (Plitvička Jezera, Rakovica, Vrhovine i Saborsko) živjelo 8.773 stanovnika.

Graf 1. Popis stanovništva u 4 općine na čijem se području nalazi Park

Izvor: Državni zavod za statistiku – www.dzs.hr (25.01.2020.)

Uspoređujući popis stanovništva iz 2001.godine i 2011.godine može se uočiti pad broja stanovnika u općinama na čijem se području nalazi Park. Općina Plitvička jezera vodeća je po broju stanovnika u odnosu na ostale. Gledajući popis iz 2001.godine općina Plitvička jezera bilježi pad broja stanovnika za oko 6,3%, općina Saborsko bilježi pad stanovništva od 26,5%.

⁷³ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, 19. 12. 2018.; str. 14 (25.01.2020.)

⁷⁴ Ibidem, str.15

4.2. Prirodna obilježja NP Plitvička jezera

Pod prirodnim resursima podrazumijevaju se sva prirodna dobra koja imaju svojstvo da privuku i zadrže turiste u određenoj destinaciji.

Najupečatljiviji, svjetski jedinstveni element te iznimne prirodne ljepote i estetske važnosti Plitvičkih jezera jesu prirodni krajobrazi kaskadno položenih 16 jezera, jedinstvene modrozeleno zelene boje, spojenih slapovima raznih oblika koji se prelijevaju preko sedrenih barijera obraslih mahovinama, sve to unutar gustog šumskog kompleksa, i unutar dinamičnog planinskog reljefa.⁷⁵

Slika 5. Nacionalni park Plitvička jezera

Izvor: Wikipedija, www.np-plitvicka-jezera.hr (24.01.2020.)

Gornja jezera čini 12 prostorno i volumenom dominantnih jezera, formiranih na dolomitima, prostranijih i razvedenijih te blažih obala u odnosu na Donja jezera. Među njima se nalaze i 2 najveća jezera: Kozjak i Prošćansko jezero. Preostala 4 jezera čine Donja jezera, formirana u vapnenačkom kanjonu sa strmim obalama.⁷⁶

Geološke i hidrogeološke značajke Područje Parka dio je Dinarskog krškog područja te pripada jednoj od najdojmljivijih krških cjelina u svijetu, sa specifičnim geološkim, geomorfološkim i hidrološkim osobinama.⁷⁷

⁷⁵ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 42 (19. 12. 2019)

⁷⁶ Ibidem, str.18

⁷⁷ Ibidem

Iznimna raznolikost flore i staništa Parka te zastupljenost endema te ugroženih i strogo zaštićenih vrsta koje uživaju zaštitu međunarodnih konvencija, svrstava Park u floristički vrijedno područje, kako na nacionalnoj, tako i na svjetskoj razini. Takvo bogatstvo vrsta i staništa posljedica je uzajamnog djelovanja raznih čimbenika poput geografskog smještaja i položaja Parka, geoloških, geomorfoloških, hidroloških i klimatskih obilježja i ekoloških procesa te utjecaja čovjeka.⁷⁸

Flora

Na području Parka zabilježeno je preko 1400 vaskularnih biljnih vrsta i podvrsta što predstavlja čak 30 % svih biljnih vrsta zabilježenih u Hrvatskoj. Na relativno malom prostoru susreću se vrste različite rasprostranjenosti i flornih elemenata.⁷⁹

Najveći udio površine Parka prekriven je šumom, značajne površine zauzimaju i travnjačke površine dok su vodena staništa, iako iznimno važna za očuvanje bioraznolikosti, površinom najmanja. Cijeli Park nalazi se na krškom reljefu s brojnim površinskim i podzemnim krškim oblicima pa je i podzemlje, iako slabo istraženo, zasigurno vrlo bogato, te bi se moglo reći da se ispod Parka koji vidimo nalazi još jedan cijeli nepoznati park. Gotovo cijela površina Parka još je uvijek prekrivena prirodnim ili polu-prirodnim staništima te je svega oko 3 % njegove površine izgrađeno i kultivirano.⁸⁰

Fauna

Životinjski svijet Parka iznimno je raznolik i bogat te u svim skupinama faune nalazimo brojne vrlo rijetke i ugrožene vrste, što ukazuje na veliki značaj Parka za očuvanje bioraznolikosti. Na području Parka dosadašnjim istraživanjem utvrđeno je preko 50 vrsti sisavaca od kojih je 11 ciljnih vrsta.⁸¹

U šumama žive 3 velike zvijeri: medvjed, vuk i ris. Vodotoci, jezera i obale idealna su staništa za najveću kunu iz roda zvijeri vidru.⁸²

⁷⁸ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 26 (19. 12. 2019)

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ Ibidem, str. 27

⁸¹ Ibidem, str. 36

⁸² Ibidem

4.3. Kulturno - povijesna obilježja NP Plitvička jezera

Kulturno povijesna baština su sve pojave, objekti i procesi događanja koji kod čovjeka stvaraju potrebu za kretanjem da bi zadovoljili svoje kulturne potrebe, također ih nazivamo i antropogenim turističkim resursima.

Može se uočiti da se na području Nacionalnog parka nalazi velik broj kulturno-povijesnih i prirodnih atrakcija. Nacionalni park Plitvička jezera raspolaže i značajnim kulturno povijesnim spomenicima, kulturnim događajima (Spomen obilježja pogibje Josipa Jovića, prve hrvatske žrtve Domovinskog rata), te sportskim događajima (Plitvički maraton, biciklizam, skijanje i sanjkanje, planinarenje), folklor (organizira TZ Rakovica na području Bistro Kozjačka draga).

Prva cesta građena je od 1840. – 1852. od Plitvičkog Ljeskovca preko Mirić Štropine do Prijeboja, a potom nastavljena preko Jezerca do Velike Poljane (jezera Kozjak). Također se krajem 19. stoljeća gradi cesta iz smjera Drežnik Grada kako bi se Plitvička jezera povezala sa Karlovcem.⁸³

Mlinice, pilane, male hidrocentrale i svratišta bila su sveprisutna, no nažalost, zbog dva svjetska rata i korištenja pretežno drveta kao osnovnog građevnog materijala ništa od ovih objekata nije sačuvano.⁸⁴

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do novog razvoja područja Plitvičkih jezera, a najbitnije je proglašenje Plitvičkih jezera Nacionalnim parkom 09.04.1949. ⁸⁵

Hotel Plitvice projektirao je arhitekt Marijan Haberle na prostoru Velike Poljane. Oblik hotela prati slojnice terena tako da je maksimalno uklopljen u postojeće vrtače i šumski okoliš. Hotel je zaštićeno kulturno dobro i najbolje ostvarenje hrvatske arhitekture u poslijeratnim godinama nakon 2. svjetskog rata.⁸⁶

⁸³ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 36 (19. 12. 2019)

⁸⁴ Ibidem

⁸⁵ Ibidem

⁸⁶ Ibidem

Slika 6. Hotel Plitvice danas

Izvor: Nacionalni park „Plitvička jezera“ ; www.np-plitvicka-jezera.hr

Na prostoru Nacionalnog parka Plitvička jezera za potrebe šumarske službe izgrađene su 3 lugarnice 1954. Lugarnice su izgrađene na Prijeboju, u Čorkovoj uvali i u naselju Poljanak. Najbolje je očuvana lugarnica u Čorkovoj uvali koju je projektirao arhitekt Ivan Vitić. Lugarnica na Prijeboju i u Čorkovoj uvali su zaštićeno kulturno dobro.⁸⁷

Slika 8. Lugarnica u Čorkovoj uvali

Izvor: Nacionalni park „Plitvička jezera“ ;
www.np-plitvicka-jezera.hr (27.01.2020.)

Slika 7. Lugarnica na Prijeboju

Izvor: Nacionalni park „Plitvička jezera“ ;
www.np-plitvicka-jezera.hr (27.01.2020.)

U naselju Mukinje 1954. godine prema projektu Lavoslava Horvata izgrađene su 4 stambene kuće za smještaj djelatnika Nacionalnog parka. Sve 4 kuće su zaštićeno kulturno dobro. U istom naselju nalazi se zgrada mjesnog ureda i restoran društvene prehrane s trgovinom i obadvije su zaštićeni spomenici kulture.⁸⁸

⁸⁷ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 26 (20. 12. 2019)

⁸⁸ Ibidem

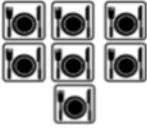

U selu Korana na sjevernom rubu granice Nacionalnog parka Plitvička jezera nalaze se mlin i pilana na vodeni pogon. Mlin je nekad bio redovnički što znači da su stanovnici okolnih naselja imali svoj red (određeni dan u tjednu) za mljevenje žita. Ovaj mlin nakon oštećenja u Domovinskom ratu obnovljen je 2002. godine radi turističke prezentacije. Objekti pilana i mlin zaštićeno su kulturno dobro.⁸⁹

Hidroelektrana Burget smještena je u pećini pokraj jezera Burget. Izgrađena je 1936. godine za opskrbu strujom Hotela Plitvice. Nažalost zbog devastiranosti hidrocentrala nije u funkciji niti otvorena za posjetitelje. Zaštićeno je kulturno dobro.⁹⁰

4.4. Turistički prihvatni kapaciteti u NP Plitvička jezera

Javna ustanova upravlja s 4 hotela, 2 kampa, 7 restorana i 8 tzv. malih parkovskih objekata (MPO): bistroa, buffeta i caféa, smještenih unutar Parka i u njegovom neposrednom okruženju. Hoteli Plitvice, Bellevue i Jezero nalaze se u samom središtu Parka, dok se Hotel Grabovac nalazi izvan Parka, oko 3 km udaljenosti od njegove sjeverne granice. Oba kampa se nalaze izvan Parka, ali u njenoj neposrednoj blizini, kamp Borje s južne, a kamp Korana s njegove sjeverne strane. Restorani se većinom nalaze u sklopu hotela i kampova, osim 2 samostalna, Poljana i Lička kuća, oba smještena u središnjoj zoni Parka. Mali parkovski objekti (MPO) su raspoređeni na postojećim ulazima te unutar sustava posjećivanja u najjužoj jezerskoj zoni (izuzetak je bistro Vučnica u Mukinjama).⁹¹

Slika 9. Turistički prihvatni kapaciteti

4 HOTELA	2 KAMPA	7 RESTORANA	8 MPO
			
UKUPNO: 380 smještajnih jedinica s 820 ležajeva	UKUPNO: 2850 kampista	UKUPNO: cca 1500 sjedećih mjesta	UKUPNO: cca 1200 vanjskih i 170 unutarnjih konzumnih mjesta

Izvor: PrtSC; Nacrt-Plan-upravljanja-NPPJ-2019-2028. www.np-plitvicka-jezera.hr (27.01.2020.)

⁸⁹ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 26 (19. 12. 2019)

⁹⁰ Ibidem

⁹¹ Ibidem, str. 56 (29.01.2020.)

Hotel Plitvice danas je kategoriziran sa 2 zvjezdice, sadrži ukupno 52 smještajne jedinice i à la carte restoran, lobby-bar s vanjskom terasom i TV-salon koji se može koristiti i kao dvorana za sastanke (za 45 osoba).⁹²

U njegovoj neposrednoj blizini nalazi se Hotel Bellevue, također u kategoriji 2 zvjezdice, s ukupno 69 smještajnih jedinica.⁹³

Najveći i najopremljeniji je Hotel Jezero, s 3 zvjezdice i ukupno 229 smještajnih jedinica. Raspolaže restoranom s ljetnom terasom, lobby-bar-kavanom, kongresnom dvoranom (za 250 osoba) te 4 dvorane za sastanke (s 80, 25 i dva puta po 15 sjedećih mjesta). Osim toga, u ovom hotelu postoji mali zatvoreni bazen whirlpool za do 15 osoba, 2 finske saune i turska kupelj te teretana, a u sklopu hotelskog kompleksa i manji sportsko-rekreacijski sadržaji: 1 teniski teren, tenis zid, 2 stola za stolni tenis te kuglana.⁹⁴

Tablica 3. Broj smještajnih jedinica u hotelima NP Plitvička jezera.

<i>Hoteli</i>	<i>Smještajne jedinice</i>
<i>Hotel Jezero ***</i>	229
<i>Hotel Plitvice **</i>	52
<i>Hotel Bellevue **</i>	74
<i>Hotel Grabovac ***</i>	31
UKUPNO	386

Izvor: Izrada autora prema podacima iz baze podataka
JUNP Plitvička jezera, (02.03.2020.)

Najveći i najopremljeniji je Hotel Jezero s ukupno 229 smještajnih jedinica. Najstariji i arhitektonski najvrjedniji među hotelima je Hotel Plitvice s ukupno 52 smještajne jedinice (51

⁹² Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, str. 56 (19. 12. 2019)

⁹³ Ibidem, str 55.

⁹⁴ Ibidem

soba i 1 predsjednički apartman). U njegovoj neposrednoj blizini nalazi se Hotel Bellevue, s ukupno 74 smještajne jedinice. Najmanji hotel javne ustanove je Hotel Grabovac, s 3 zvjezdice i 31 smještajnom jedinicom.

Tablica 4. Broj sjedećih mjesta u restoranima NP Plitvička jezera

<i>Restorani</i>	<i>Sjedeća mjesta</i>
<i>Restoran u Hotelu Jezero</i>	400
<i>Restoran u Hotelu Plitvice</i>	160
<i>Restoran u Hotelu Bellevue</i>	88
<i>Restoran u Autokampu Korana</i>	250
<i>Restoran u Autokampu Borije</i>	240
<i>Restoran Poljana</i>	380
<i>Restoran Lička kuća</i>	280
UKUPNO	1798

Izvor: Izrada autora prema podacima iz baze podataka JUNP Plitvička jezera, (02.03.2020.)

Hotel Jezero raspolaže restoranom s ljetnom terasom kapaciteta od 400 sjedećih mjesta što prikazuje da je to restoran s najviše sjedećih mjesta od svih restorana koji su u posjedu parka. Nakon njega slijedi restoran Poljana s 380 sjedećih mjesta koji se nalazi u Velikoj poljani, u blizini hotela Bellevue i Plitvice. U sklopu njega se nalazi restoran sa samoposluživanjem (120 sjedećih mjesta), nacionalni restoran s otvorenim ognjištem (100 sjedećih mjesta) te café-bar (48 sjedećih mjesta), a duž svega toga se prostire velika terasa s predivnim pogledom na područje Gornjih jezera kapaciteta 160 mjesta. Zatim sijedi restoran Lička kuća s ukupno 280 sjedećih mjesta (120 po svakoj etaži te 40 na terasi). Na sredini restorana nalazi se otvoreno ognjište s vatrom gdje se pripremaju lički specijaliteti, a cijeli interijer se koristi za prezentaciju

tradicijskog života ličkih obitelji. Autokamp Korana raspolaže restoranom s ljetnom terasom (250 sjedećih mjesta), café-barom i trgovinom dok Autokamp Borije raspolaže restoranom s 240 sjedećih mjesta, café-barom i trgovinom. Restoran s najmanje sjedećih mjesta nalazi se u Hotelu Plitvice koji sadrži à la carte restoran (160 sjedećih mjesta) i Hotel Bellevue koji se nalazi u njegovoj neposrednoj blizini s ukupno 88 sjedećih mjesta, koji posluje kao garni hotel⁹⁵ te njegovi pansionisti gosti obroke konzumiraju u Hotelu Plitvice.⁹⁶

Hoteli Jezero, Plitvice, Bellevue i Grabovac imaju 386 smještajnih jedinica. U četiri hotela moguće je dnevno primiti 863 gosta, jer sveukupan broj postelja iznosi 863.

Tablica 5. Kapaciteti kampova NP Plitvička jezera

<i>Autokampovi</i>	<i>Kapacitet kampa</i>
<i>Autokamp Korana</i>	2500
<i>Autokamp Borije</i>	350
<i>UKUPNO</i>	2850

Izvor: Izrada autora prema podacima iz baze podataka JUNP Plitvička jezera, (02.03.2020.)

Autokampovi, oba s 3 zvjezdice, svojom lokacijom i uslugama spadaju među najbolje kampove kontinentalne Hrvatske. Autokamp Korana, površine 35 ha, može primiti oko 2500 kampista, a raspolaže i s 47 bungalova, restoranom s ljetnom terasom, café-barom i trgovinom. Cijelo područje autokampa dobro je pošumljeno i bogato hortikulturno uređeno, a u neposrednoj blizini protječe i rijeka Korana.⁹⁷

Kamp Borje, površinom od 6,5 ha puno je manji, te može primiti oko 350 kampista. U njegovoj neposrednoj blizini se nalazi istoimeni restoran Javne ustanove, te café-bar i trgovina.⁹⁸

Mali parkovski objekti⁹⁹ uključuju 3 bistroa (Hladovina, Kozjačka draga i Vučnica), 3 buffeta (Slap, Labudovac i Kupalište) te 2 café-bara (Flora i Rapajinka). U svim se objektima uz piće poslužuju i jednostavnija hladna ili hladna i topla jela (kolači, sendviči, grill i sl.)

⁹⁵ Garni hotel - samo noćenje s doručkom

⁹⁶ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, 19. 12. 2018.; str. 56 (03.03.2020.)

⁹⁷ Ibidem

⁹⁸ Ibidem

⁹⁹ Mali parkovski objekti (MPO) – odmarališta koja se nalaze unutar parka

4.4.1. Analiza ostvarenog turističkog prometa Nacionalnog parka Plitvička jezera

U ovoj cjelini analiziran je ostvareni turistički promet u hotelskom smještaju i u kampovima NP Plitvička jezera, kao i broj ostvarenih jednodnevnih posjeta.

Pri samoj izradi analize turističkog prometa u hotelskom smještaju i u kampovima Nacionalnog parka moralo se pristupiti dvjema turističkim zajednicama i dvjema općinama. NP Plitvička jezera smješten je unutar dviju županija. Kamp Borije nalazi se u Ličko-senjskoj županiji kao i Hoteli Jezero, Plitvice i Bellevue, dok se Autokamp Korana i Hotel Grabovac nalaze se u Karlovačkoj županiji. Zbog toga se analiza turističkog prometa vodi odvojeno, tj. evidenciju o Hotelu Grabovac vodi TZ Rakovica koja pripada Karlovačkoj županiji, a evidenciju turističkog prometa o Hotelima Jezero, Plitvice i Bellevue evidentira TZ Plitvička jezera koja pripada Ličko – Senjskoj županiji.

Tablica 6. Ostvareni dolasci i noćenja u hotelima NP Plitvička jezera od 2013. do 2018. godine.

	Hotel	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Dolasci (broj turista)	Jezero, Plitvice, Bellevue	96 411	98 193	100 608	95 606	111 166	113 010
	Hotel Grabovac	6 243	6 384	6 670	5 681	7 909	7 897
UKUPNO		102 654	104 577	107 278	101 287	119 075	120 907
Noćenja (broj noćenja)	Jezero, Plitvice, Bellevue	118 265	120 035	123 565	117 990	134 404	134 695
	Hotel Grabovac	7 355	7 463	7 697	6 806	9 645	9 698
UKUPNO		125 620	127 498	131 262	124 796	144 049	144 393
Prosječan broj noćenja po dolasku		1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1

Izvor: Izrada autora prema podacima web stranice TZO Plitvička jezera i baze podataka JUNP Plitvička jezera, www.discoverpitvice.com (07.02.2020.)

Tablica 6 prikazuje analizu ostvarenog turističkog prometa u hotelskom smještaju JU NP Plitvička jezera u razdoblju od 2013. do 2018. godine. Može se uočiti da dolazi do povećanja turističkog prometa iz godine u godinu, ali je to i dalje nizak turistički promet. Stupanj iskorištenosti smještajnih kapaciteta na bazi od godinu dana iznosi 45%. Najmanji turistički promet je imala 2016. godina sa 101 287 dolazaka i 124 796 noćenja, što je znatno manji turistički promet u odnosu na 2018. godinu. Godina 2018. broji 120 907 turista sa ostvarenih 144 393 noćenja. 2018. godina u odnosu na 2016. godinu predstavlja povećanje dolazaka za 19,3% i povećanje noćenja za 15,7%. Prosječan broj noćenja po dolasku je u zadnjih nekoliko godina 1,2 dana, dok se u 2018. godini neznatno smanjio na 1,1 dan.

Od 2018. krenulo se u povezivanje s okolnim područjima s ciljem stvaranja povezanih proizvoda izvan Parka kako bi se ponuda Parka proširila te produljio boravak posjetitelja u okolici.¹⁰⁰ No, isto tako, kako bi se povećala prosječna duljina boravka u Parku potrebno je raditi na oživljavanju poljoprivredne proizvodnje lokalnih, visokokvalitetnih proizvoda te razvoju i umrežavanju ekoturističke ponude.

Tablica 7. Dolasci i noćenja u kampovima NP Plitvička jezera (2013.-2018.)

	Kamp	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Dolasci (broj turista)	Korana	58 931	51 306	53 650	48 539	51 557	54 002
	Borje	10 785	9 514	10 218	10 103	14 035	15 049
UKUPNO		69 716	60 820	63 868	58 642	65 592	69 051
Noćenja (broj noćenja)	Korana	95 148	86 164	92 756	83 787	89 775	91 977
	Borje	18 148	16 029	16 910	16 837	23 526	24 976
UKUPNO		113 296	102 193	109 666	100 624	113 301	116 953
Prosječan broj noćenja po dolasku		1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7

Izvor: Izrada autora prema podacima web stranice TZO Plitvička jezera i baze podataka JUNP Plitvička jezera, www.discoverpitvice.com (07.02.2020.)

¹⁰⁰ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 210 (18.05.2020.)

Broj ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja u kampovima je, možemo slobodno reći godinama nepromijenjen. On čak u odnosu na 2013. godinu bilježi pad. U tablici 7. može se uočiti da je najslabija godina tj. godina sa najmanje dolazaka i noćenja bila 2016., a godina s najviše ostvarenih noćenja je 2018., što upućuje na blago povećanje dana boravka gostiju u kampovima. Uspoređujući dolaske i noćenja u Autokampu Korana i Autokampu Borije, uočava se velika razlika u dolascima i noćenjima istih. Autokamp Korana ima veći broj dolazaka i noćenja obzirom na Autokamp Borije, a najveću razliku prikazuje godina 2013., gdje Autokamp Korana ima 81,6% više dolazaka od Autokampa Borije, a gledajući ukupan broj noćenja ima za 81% više nego Autokamp Borije. Uspoređujući stupanj iskorištenosti smještajnih kapaciteta autokampova na bazi od godinu dana, stupanj iskorištenosti Autokampa Korana iznosi 10%, a stupanj iskorištenosti Autokampa Borije iznosi 20%. Autokamp Korana ima veći postotak broja noćenja i dolazaka od Autokampa Borije zbog toga što ima veći broj smještajnih kapaciteta, no stupanj iskorištenosti je za duplo veći u Autokampu Borije.

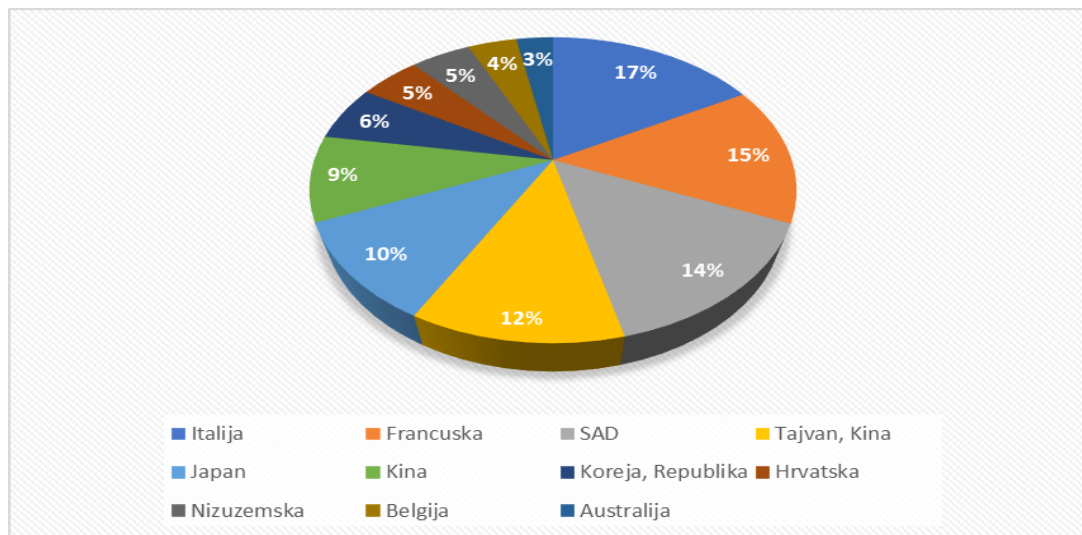
Tablica 8. Dolasci i noćenja u kampovima u RH (2018.)

VRSTA SMJEŠTAJA	DOLASCI	NOĆENJA	PROSJEČAN BROJ DANA BORAVKA	GODIŠNJA POPUNJENOST
KAMPOVI U RH	2.920.316	19.275.307	6,6	21%

Izvor: Turistički promet i kapaciteti u kampovima u Republici Hrvatskoj 2018. Izvor: www.camping.hr (16.05.2020.)

Prosječan broj noćenja u oba autokampa po dolasku u zadnjih nekoliko godina iznosi 1,7 dana što je zapravo vrlo malo, obzirom na to da je prosječan broj noćenja u Republici Hrvatskoj u kampovima 6,6 dana. Razlog malog stupnja iskorištenosti u Kampu Korana i Kampu Borije u odnosu na sve kampove Republike Hrvatske je taj što u okolici Plitvičkih jezera ima puno privatnih kapaciteta što ukazuje na to da većina turista-kampista odlaze u privatne kapacitete, a ne u kampove. Isto tako prosječan broj dana boravka je vrlo malen zbog toga što nema sadržaja koji će privući turiste na duži boravak, već je tu samo Nacionalni park koji se može obići za jedan ili dva dana. Potrebno je uvesti razne aktivnosti koje će privući turiste na duži boravak u destinaciji.

Graf 2. Turistički promet po državama u hotelima, kampovima, objektima u domaćinstvu i u ostalim ugostiteljskim objektima

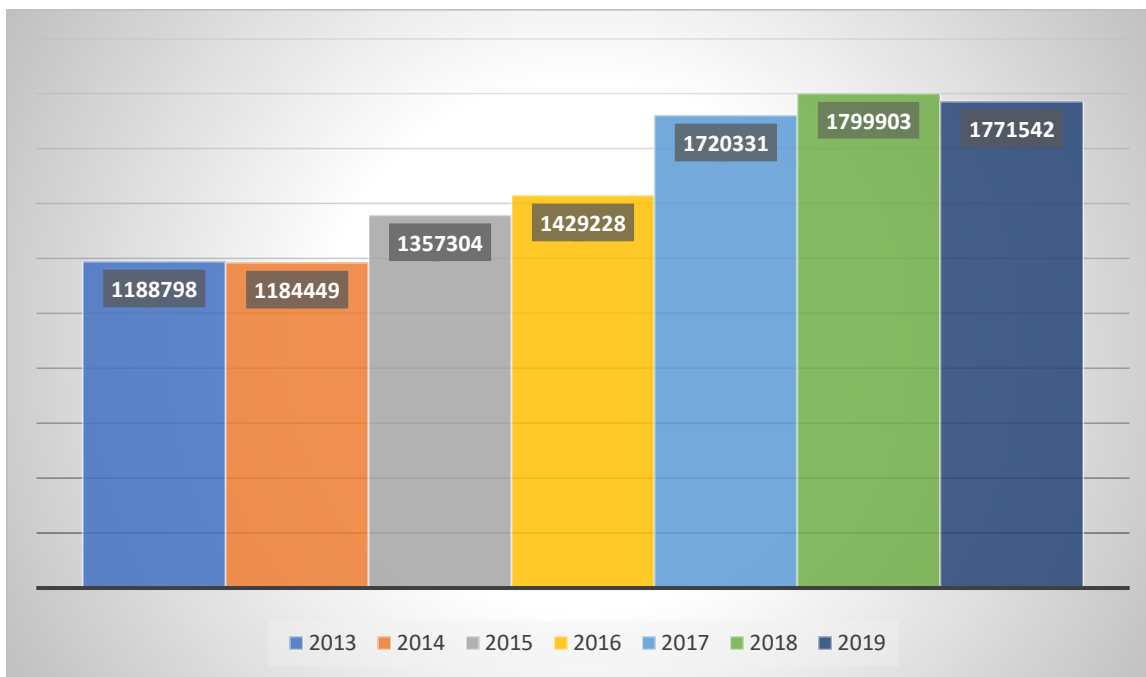

Izvor: Izrada autora prema podacima web stranice TZO Plitvička jezera, www.discoverpitvice.com (31.01.2020.)

Gledajući statistiku turističkog prometa po državama koji su noćili u u hotelima, kampovima, objektima u domaćinstvu i u ostalim ugostiteljskim objektima , može se uočiti da najveći broj turista dolazi iz Italije, Francuske, SAD-a i Azijskih zemalja, dok posjetitelji iz Hrvatske čine nešto preko 5 % u ukupnom broju noćenja.

Ono što zaista predstavlja izazov upravljanja NP Plitvička jezera jeste upravljanje posjetiteljima koji nekontrolirano raste iz godine u godinu .

Graf 3. Broj posjetitelja Nacionalnog parka u razdoblju od 2013. do 2018. godine

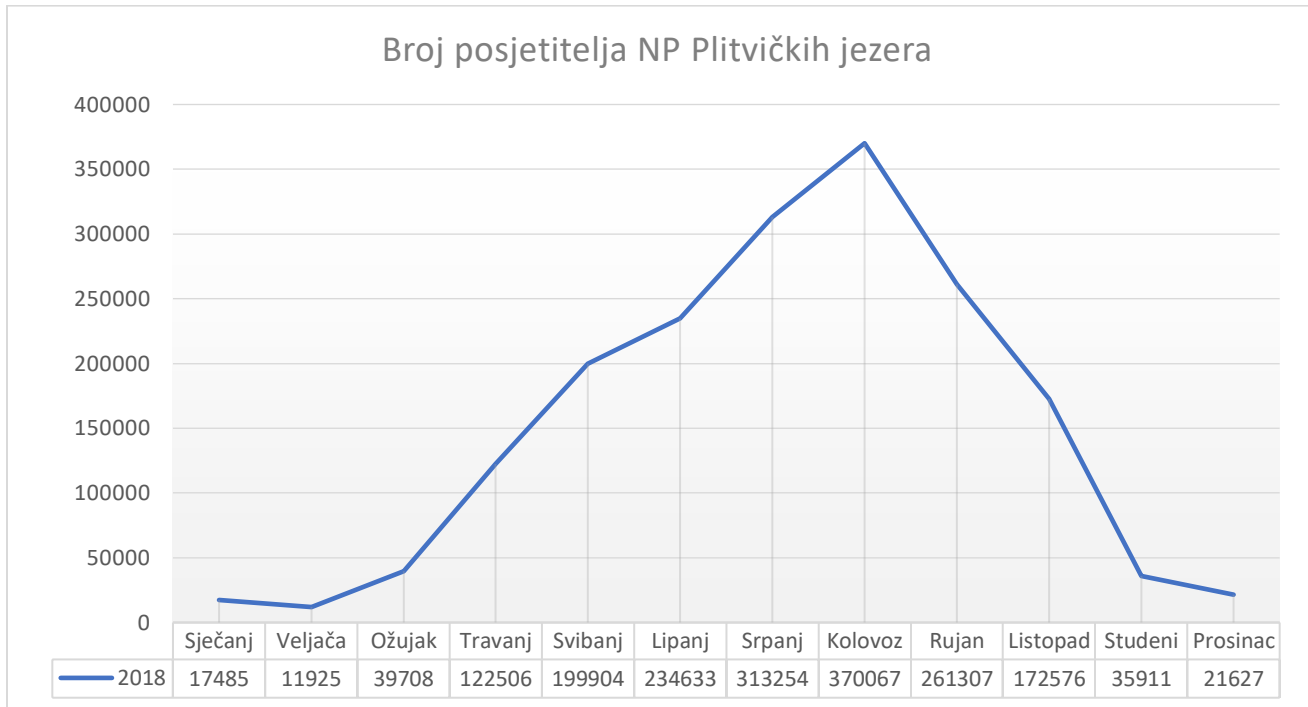

Izvor: Izrada autora prema podacima web stranice TZO Plitvička jezera i baze podataka JUNP Plitvička jezera, www.discoverpitvice.com (07.02.2020.)

Iz grafikona 3. vidljivi su podaci od 2013. do 2019. godine o broju posjetitelja Nacionalnog parka. Može se uočiti da je 2014. godine došlo do manjeg pada broja posjetitelja u odnosu na 2013. godinu za 0,37 %, no od 2014. godine do 2018. godine bilježi se konstantan rast. Broj posjetitelja od 2014. godine do 2018. godine je porastao za čak 34%, a razlog tog je povećani broj privatnih smještajnih kapaciteta. Godina 2019. prikazuje pad broja posjetitelja u odnosu na 2018. godinu za 1,6 %, a razlog je taj što se ograničio ulazak broja posjetitelja u Nacionalni park Plitvička jezera, odnosno uveden je novi sustav upravljanja posjetiteljima o kojem će biti više riječ u nastavku ovog rada.

S obzirom da su Plitvička jezera proglašena nacionalnim parkom iz sasvim razumljivih razloga, ovako veliki broj posjetitelja zaista predstavlja pravu opasnost i ugrozu za sam nacionalni park, njegov biljni i životinjski svijet kao i za sama jezera. Osobito ako se uzme u obzir da je najveća koncentracija posjetitelja u dva ljetna mjeseca, srpanj i kolovoz.

Graf 4. Grafički prikaz posjećivanja Plitvičkih jezera po mjesecima 2018.godine.

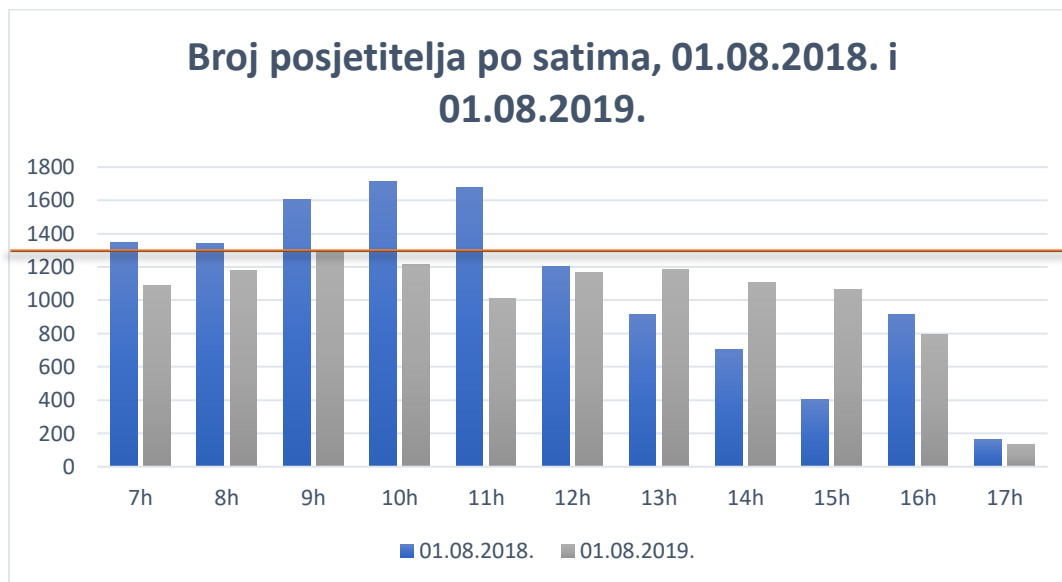

Izvor: Izrada autora prema podacima web stranice TZO Plitvička jezera i baze podataka JUNP Plitvička jezera, www.discoverpitvice.com (05.05.2020.)

Graf 4 prikazuje broj posjetitelja NP Plitvička jezera po mjesecima. Može se uočiti da prevladava sezonalnost posjeta. Preko 90% turista posjete Nacionalni park u periodu od 4 – 10 mjeseca, a čak preko 300 000 turista dolaze u srpnju i kolovozu što iznosi 38% od ukupnog broja posjetitelja. Najmanje posjetitelja dolazi u zimskom periodu, a to je od studenog do ožujka.

Isto tako uz neravnomjernu posjetu tijekom godine, i neravnomjerni pritisak na sve elemente NP Plitvička jezera imamo sličnu situaciju prilikom posjeta u tijeku jednog dana. U nastavku je dan prikaz vršnog opterećenja NP posjetiteljima kroz jedan dan. Izabran je najfrekventniji datum 01. kolovoza.

Graf 5. Broj posjetitelja koji ulaze u sustav posjećivanja u jezerskoj zoni Parka, po satima

Izvor: Izrada autora iz baze podataka JUNP Plitvička jezera (11.03.2020.)

Prema grafikonu vidimo da izuzetno veliki pritisak počinje već pri samom otvaranju NP u 7 sati, svoj vrhunac doživljava u 11 sati i to značajno iznad prihvatnih kapaciteta(2018). Implementacijom sustavom upravljanja posjetiteljima vidimo značajan napredak što se tiče dnevnog rasporeda posjetitelja. Graf 2 prikazuje broj posjetitelja na dan 01.08.2018. godine i 01.08.2019.godine, koji ulaze u sustav posjećivanja u jezerskoj zoni Parka, po satima, sumarno na oba ulaza, tijekom ljetnih dana. Crvena linija označava utvrđeni maksimalni broj posjetitelja koji sustav može prihvatiti u satu bez zagušenja (1300 posjetitelja). Gledajući 2018.godinu može se uočiti ulazak velikog broja posjetitelja u jutarnjim satima koji prelaze maksimalan broj koje NP Plitvička jezera može primiti, a da ne dođe do velikih gužvi. Uvođenjem novog sustava upravljanja posjetiteljima vidi se velika promjena u 2019.godini, gdje se može uočiti kako je broj posjetitelja podjednako raspoređen u svim satima, što je rezultat smanjenih gužvi, manji pritisak na resurse NP kao i na zaposlenike NP.

Okvirni broj posjetitelja koji trenutni sustav može prihvatiti – a da se ne zaguše staze, odnosno da srednji minimalni razmak između posjetitelja nije manji od 3 m, te da nema čekanja vlakova i brodova na stanicama i pristaništima – je oko 1300 posjetitelja ravnomjerno raspoređenih na dva glavna ulaza.

S preko 1,7 milijuna posjetitelja u 2018., Park je najposjećeniji nacionalni park u RH i među najposjećenijima u svijetu. U zadnjih 10 godina bilježi se brzi rast broja posjetitelja s

udvostručenjem broja posjetitelja.¹⁰¹ Okvirno 2/3 posjetitelja su individualni posjetitelji, a 1/3 grupni. Grupni posjetitelji dominiraju izvan 4 mjeseca vršne sezone (i do 2/3 u zimskim mjesecima), dok tijekom vršne sezone dominiraju individualni posjetitelji, oko 60 % u lipnju i rujnu, te oko 80 % u srpnju i kolovozu.

5. SUSTAV UPRAVLJANJA POSJETITELJIMA NP PLITVIČKA JEZERA

Devedesetih godina prošlog stoljeća UNESCO je nekoliko puta bio u inspekciji parka i osim oružanog sukoba problematičnim su se pokazali i bespravan lov na medvjede, izlov ribe dinamitom te uništenje šuma i parkovnih sadržaja. U najnovijem izvještaju iz siječnja 2017.godine rat i krivolov više nisu problemi, ali zato jest sve ostalo. Navodi se da su sadašnje poteškoće uzrokovane intenzifikacijom turizma, naglim povećanjem broja posjetitelja (2017. godine dnevno je parkom znalo proći i do 15 tisuća turista, što je prema nekim procjenama duplo više nego što on može podnijeti), značajnim povećanjem smještajnih kapaciteta, onečišćenjem jezerskih i riječnih voda, nekontroliranom izgradnjom cestovne infrastrukture i pojačanim prometom motornih vozila kroz sam park.¹⁰²

Od 12 točaka koje je misija UNESCO-a predložila u sedmoj se od države traži da osigura obustavu izdavanja bilo kakvih novih građevinskih dozvola sve dok se ne proanalizira prostorni plan i njegova implementacija i dok se ne provjeri ima li i u kojoj mjeri ilegalne izgradnje. U posljednjoj, 12. točki, otvoreno se kaže da će se Plitvička jezera premjestiti na listu ugrožene svjetske baštine ukoliko se predložene mjere ne usvoje i ne počnu provoditi. Prvog veljače ove godine radi se novi izvještaj koji će biti podnesen na 42. sjednici UNESCO-ovog Komiteta svjetske baštine u lipnju i srpnju u Manami, glavnom gradu Bahreina, a ne pokaže li taj novi izvještaj napredak u očuvanju parka, Plitvice bi se mogle preseliti na listu ugrožene svjetske baštine.¹⁰³

Zbog rješavanja pitanja vodnocomunalne infrastrukture u sustavu javne vodoopskrbe u naseljima Rakovici, Korenici i Plitvica Selu, Ministarstvo zaštite okoliša i energetike je podnijelo izvještaj o stanju očuvanosti NP Plitvičkih jezera UNESCO-u te ga je pozvalo da ga posjeti

¹⁰¹ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 54 (03.03.2020.)

¹⁰² Bilten regionalni portal; Raspoloživo na: www.bilten.org (05.05.2020.)

¹⁰³ Ibidem

tijekom 2018. godine, a s obzirom na poduzete aktivnosti vjeruje da će se status NP Plitvičkih jezera zadržati na listi svjetske baštine.¹⁰⁴

Ministarstvo zaštite okoliša i energetike pokrenulo je i druge mjere iz svoje ovlasti radi očuvanja područja Nacionalnog parka Plitvičkih jezera. Osnovana je Operativna radna skupina koja poduzima niz mjera prema prihvaćenom Akcijskom planu unaprjeđenja stanja očuvanosti područja NP Plitvičkih jezera.¹⁰⁵

Ministarstvo je osim rješavanja pitanja vodnokomunalne infrastrukture, pokrenuo i izradu novog plana upravljanja Nacionalnim parkom koji će, među ostalim, pridonijeti boljoj organizaciji posjećivanja.¹⁰⁶

5.1. Analiza prekomjernog i nekontroliranog broja posjetitelja NP Plitvička jezera

Godine 2009. registriran je maksimum od 10.718 posjetitelja u danu, a 2017. je registrirano rekordnih 16.125 posjetitelja u danu, u kolovozu je registrirano čak 7 dana s preko 14.000 posjetitelja u danu. Kapaciteti svih dijelova postojećeg sustava posjećivanja (parkirališta, ulaznih recepcija, staza, mostića, pristaništa i brodova, stajališta i panoramskih vozila) nedostatni su za vršna opterećenja tijekom ljetnih mjeseci. Zbog tako naglog i brzog porasta broja posjetitelja može se pretpostaviti da takvi uvjeti u parku posjetiteljima smanjuju zadovoljstvo. Kao što se smanjuje zadovoljstvo posjetitelja, tako se smanjuje zadovoljstvo zaposlenika, jer zbog prevlikog broja posjetitelja dolazi do preopterećenosti i velikog stresa kod zaposlenika. Na stazama u parku, koje su široke cca.1 m., dolazi do silaska posjetitelja sa staza, padanja u vodu, te uništavanja biljnog i životinjskog svijeta. Dolazi do parkiranja vozila na zabranjenim mjestima, uz glavnu prometnicu te ulazaka u dvorišta privatnog prostora. Isto tako, parkiranje uz glavnu prometnicu uzrokuje problem ostalih sudionika u prometu, odnosno ugrožena je prometna sigurnost vozila i pješaka u samoj zoni Nacionalnog parka. Velik broj posjetitelja uzrokuje i gužvu na stanicama i pristaništima pri čekanju panoramskih vozila i elektrobrodova.

Posjećivanje Parka izrazito je sezonalno, s vršnim intenzitetom posjećivanja u 7. i 8. mjesecu, preko 80 % posjetitelja od 5. do 9. mjeseca, a svega 7 % od 11. do 3. mjeseca. Od 2017. godine broj posjetitelja raste u svim mjesecima, u apsolutnim iznosima brže u mjesecima s višim

¹⁰⁴ Jutarnji vijesti; PLITVIČKIM JEZERIMA PRIJETI SKIDANJE S UNESCO-ove LISTE Hrvatska podnijela izvještaj o stanju u Nacionalnom parku, otpadne vode su gorući problem; dostupno na: www.jutarnji.hr (05.05.2020.)

¹⁰⁵ Ibidem

¹⁰⁶ Ibidem

intenzitetom posjećivanja, ali relativno gledano, stope rasta čak su i brže u mjesecima izvan vršne sezone.¹⁰⁷

Okvirno 2/3 posjetitelja su individualni posjetitelji, a 1/3 grupni. Grupni posjetitelji dominiraju izvan 4 mjeseca vršne sezone (i do 2/3 u zimskim mjesecima), dok tijekom vršne sezone dominiraju individualni posjetitelji (oko 60 % u lipnju i rujnu, te oko 80 % u srpnju i kolovožu).¹⁰⁸

Trenutna situacija s kojom se park sve više suočava je broj posjetitelja koji prelazi projektirani kapacitet postojećeg sustava posjećivanja u jezerskoj zoni.

Bez obzira što se na svakom dijelu Nacionalnog parka nalaze informacijski punktovi, to je nedovoljan broj punktova i onemogućuje kvalitetno informiranje posjetitelja. Isto tako zbog velikog broja posjetitelja dolazi do iscrpljivanja te izazivanja velikog stresa kod zaposlenika. Uz informacijske punktove, na svakom dijelu u parku nalaze se table koje usmjeravaju posjetitelje na rutu koju su odabrali i znakovi upoznavanje s pravilima i ograničenjima kojih bi se trebali pridržavati.

Posljedice puštanja velikog broja posjetitelja u satu su velike gužve, čekanja i umanjena kvaliteta doživljaja posjetitelja. Kako posjetitelji u takvim uvjetima počinju i silaziti sa staza, rezultat je i pojava neželjenog utjecaja na ekosustav, u prvom redu sedrene barijere jer je njihova građa vrlo osjetljiva i krhka pa zahtjeva visok stupanj zaštite. Srećom, taj utjecaj trenutno nije takav da značajnije ugrožava jedinstvenu univerzalnu vrijednost Plitvičkih jezera.

Zbog velikog broja posjetitelja, gužvi i čekanja reflektira se u iskazivanju zadovoljstva posjetitelja posjetom Parku. Na TripAdvisor stranici pokazuje se trend pada zadovoljstva posjetitelja iskazani svojim komentarima. No ipak, detaljnijom analizom potvrđuje se da je Park najljepše mjesto koje se mora vidjeti bez obzira na gužve, čekanja u redu pa i stanja staza.

Upravo zbog toga što se Nacionalni park Plitvička jezera smatra najljepšim mjestom koji se mora vidjeti bez obzira na gužve, uslijed nekontroliranog posjeta NP Plitvička jezera, kojim se do nedavno nije nikako upravljalo dolazi do drugog problema, odnosno opasnosti, a to je pretjerana i nekontrolirana gradnja i apartmanizacije na rubnim dijelovima NP koji je izuzetno ugrožen takvim pristupom. Dolazi do negativnih ekoloških procesa u prostoru kao što je trošenje prostora, estetske degradacije prostora, onečišćenja te nestanka ili uništenja brojnih biljnih i životinjskih vrsta. Pa i sama jezera su ugrožena jer nije nazadovoljavajući način riješena vodovodna ni komunalna infrastruktura.

Uz apartmanizaciju koja se u UNESCO-ovom izvještaju spominje kao jedan od problema vezanih za onečišćenje i narušavanje prirodne ravnoteže u Nacionalnom parku, ali i u ostalim zaštićenim

¹⁰⁷ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 54 (03.03.2020.)

¹⁰⁸ Ibidem

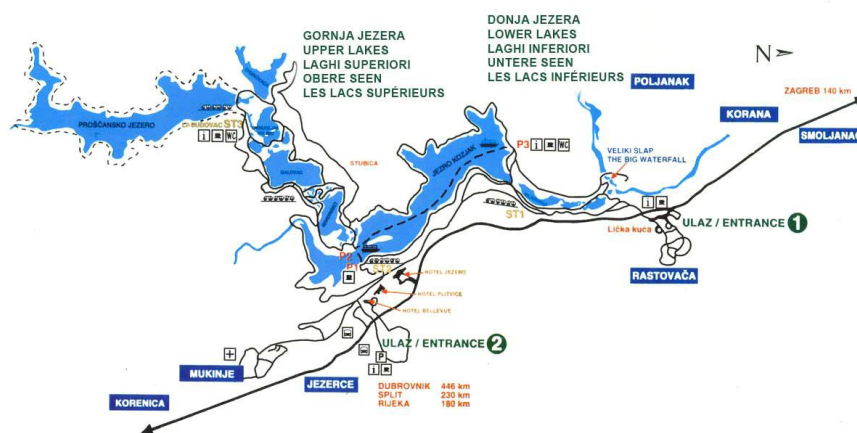
područjima, apartmanizacija je zapravo rezultat po kojemu se nacionalni i prirodni parkovi te priroda općenito u perifernim državama doživljavaju kao mogući, a nerijetko i jedini izvor prihoda za lokalno stanovništvo.¹⁰⁹

Lokalno stanovništvo svojom kulturom, tradicijskim vrijednostima i nasljeđem, te znanjem, susretljivošću i gostoljubljivošću dodjeljuju destinaciji specifična obilježja, odnosno identitet zbog kojeg postaje poželjna za posjetiti. Kroz sociokulturni utjecaj turizam značajno utječe na promjene ponašanja kako turista tako i stanovništva destinacije, odnosno njihovih sustava vrijednosti i načina života.

5.2. Posjetiteljska infrastruktura NP Plitvička jezera

NP Plitvička jezera ima 2 glavna ulaza i jedan pomoćni gdje se vrši prihvata posjetitelja. Svaki od ulaza ima u sklopu osigurane sve standarde usluge od prodaje karata do ugostiteljskih objekata. Nacionalni park osigurao je 2 500 parkirnih mjesta. Ulaz 1 evidentira 1200 parkirnih mjesta, a Ulaz 2 ima 1300 parkirnih mjesta te ukupnim parkirnim mjestima za preko 60 autobusa.¹¹⁰ Svaki smještajni objekt ima osiguran parking ispred objekta za svoje goste. Unatoč tome ipak dolazi do velikih gužvi i smetnji u prometu oko samog nacionalnog parka.

Slika 10. Prikaz ulaza u NP Plitvička jezera.

Izvor: TZO Plitvička jezera; www.discoverplitvice.com (31.01.2020.)

¹⁰⁹ Dnevnik.hr- raspoloživo na: www.dnevnik.hr (06.05.2020.)

¹¹⁰ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 51 (31.01.2020.)

Sustav posjećivanja u jezerskoj zoni uključuje preko 20 km staza i mostića, 3 pristaništa (P1, P2, P3) s 8 brodova koji na dvije linije (P1 - P2 i P3 - P2 ili P1) mogu prevesti oko 600 posjetitelja u satu, u oba smjera; 3 stanice (ST1, ST2, ST3) za 6 panoramskih vlakića, s kapacitetom oko 600 posjetitelja u satu na liniji ST1 - ST2 - ST3, u oba smjera.¹¹¹

Tablica 9. Programi posjećivanja zone jezera NP Plitvička jezera

PROGRAM	START	TRAJANJE (U SATIMA)	OBILAZAK		KORIŠTENJE PRIJEVOZA	
			Gornja jezera	Donja jezera	Panoramsko vozilo	Elektrobrod
A	Ulaz 1	2-3	-	✓	-	-
B	Ulaz 1	3-4	-	✓	✓	✓
C	Ulaz 1	5-6	✓	✓	✓	✓
E	Ulaz 2	2-3	✓	-	✓	✓
F	Ulaz 2	3-4	-	✓	✓	✓
H	Ulaz 2	5-6	✓	✓	✓	✓
K	Ulaz 1 i 2	6-8	✓	✓	-	✓

Izvor: Nacrt-Plan-upravljanja-NPPJ-2019-2028. www.np-plitvicka-jezera.hr (21.01.2020.)

U tablici 9 prikazan je program posjećivanja zone jezera Nacionalnog parka Plitvička jezera. Postoji sedam programa posjećivanja koja ovise o mjestu na kojem se turist nalazi i vremenskom trajanju programa. Na tablici se vidi koji od program obuhvaća posjećivanje Gornjih, a koji Donjih jezera te koja se prijevozna sredstva uključuju u taj program.

Najposjećeniji su programi obilaska cijele jezerske zone, i Gornjih i Donjih jezera, s uključenom vožnjom dugom linijom preko jezera Kozjak i vožnjom panoramskih vozilom na cijeloj duljini.¹¹²

¹¹¹ Ibidem

¹¹² Ibidem, str. 52 .

5.3. Novi sustav upravljanja posjetiteljima

Kao što je u prethodnom spomenuto, zbog naglog povećanja broja posjetitelja, značajnog povećanja smještajnih kapaciteta u samom okruženju NP Plitvička jezera, zbog onečišćenja okoliša i velikih gužvi, čekanja i manje kvalitete doživljaja posjetitelja, ali i zbog povećanog rizika od ugrožavanja flore i faune Nacionalnog parka kao i samih jezera i sedrenih barijera, Ministarstvo zaštite okoliša i energetike pokrenuo je izradu novog plana upravljanja Nacionalnog parka Plitvička jezera.

Aktualni Plan upravljanja NP Plitvička jezera donesen je 2007. godine i bio je jedan od prvih izrađenih planova upravljanja parkovima u Hrvatskoj, a početak izrade novog plana pokazatelj je kontinuiteta brige za očuvanje najstarijeg hrvatskog nacionalnog parka. Dodatno, kako ističu iz Ministarstva, to je i odgovor na aktualne zahtjeve postavljene od strane međunarodne i lokalne zajednice za učinkovitije upravljanje Nacionalnim parkom, s naglaskom na upravljanje posjetiteljima.¹¹³

U novom planu upravljanja Nacionalnim parkom, osim upravljanja posjećivanjem, planiraju se provoditi i ostale mnogobrojne aktivnosti koje će pridonijeti razvoju i unaprijeđenju Nacionalnog parka. Neke od tih aktivnosti su: očuvanje prirodnih vrijednosti (očuvanje vodenih ekosustava, očuvanje šumskih ekosustava, očuvanje travnjaka i krša), očuvanje kulturne baštine (materijalne, nematerijalne, kulturni krajobraz), podrška održivom razvoju lokalne zajednice te razvoj kapaciteta i upravljanje Javnom ustanovom.

Vizija i opći ciljevi Plana postavljeni su za razdoblje dulje od trajanja Plana, 20 godina ili više, uz pretpostavku da u Parku neće doći do izvanrednih okolnosti koje bi uzrokovale značajne promjene konteksta upravljanja ili obilježja područja. Novi plan upravljanja Nacionalnim parkom odnosi se na razdoblje provedbe od 2019. do 2028. godine. Posebni ciljevi i njihovi pokazatelji su postavljeni za razdoblje od 10 godina, koliko je previđeno trajanje Plana. Cilj novog plana upravljanja je učinkovito upravljanje ovim jedinstvenim draguljem svjetske baštine, kako bi se očuvale njegove prirodne vrijednosti i ostavile u zalag budućim generacijama.¹¹⁴

Kao što je prikazano, glavni problem posjećivanja parka bilo je neravnomjerno raspoređeni broj posjetitelja tijekom godine, mjeseci, a onda i unutar samog dana, prenapučena infrastruktura i utjecaj na prirodu. Novi sustav upravljanja posjećivanjem ozbiljno se uhvatio u koštac sa svim navedenim problemima i kao novost uvodi se mogućnost online rezervacije i prodaje ulaznica za točno vrijeme ulaza (dan i sat) što će omogućiti vremensku distribuciju posjetitelja, kontrolu

¹¹³ Energetika-net; raspoloživo na: www.energetika-net.com (18.05.2020.)

¹¹⁴ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 18 (19. 12. 2019.)

i ograničavanje broja posjetitelja koji ulaze u sustav posjećivanja u nekom vremenskom intervalu, te posljedično izbjegavanje zagušenja sustava brojem posjetitelja većim od kapaciteta sustava posjećivanja.

Sustav online rezervacije funkcionira tako da svi koji žele posjetiti Nacionalni park mogu kupiti ulaznice online, i to dva dana prije posjeta. Karte se mogu kao i prije kupiti u Parku, no obzirom da je broj dostupnih ulaznica po satu ograničen, tu postoji rizik da ih neće biti. Kod online kupnje može se odabrati željeni datum i sat posjete te će sustav automatski prikazati raspoložive ulaznice tog dana koji je rezerviran. Nakon rezervacije, na e-mail dolazi račun i voucher s kojim se dolazi na Ulaz 1, Ulaz 2 ili pomoćni ulaz Floru te se vaucher zamjeni za ulaznicu. Voucher je moguće zamijeniti 30 minuta prije i tijekom sata za koji su ulaznice kupljene.

Posjetitelji ulaze u Nacionalni park preko ulaznih recepcija gdje su im dostupne informacije, ali i ostale usluge kao što su: mjenjačnica, trgovina, suvenirnica, ugostiteljski objekti i sl. Kretanje posjetitelja kroz Park odvija se individualno i grupno, pješačenjem te kombinacijom transporta panoramskim vlakovima, elektro-brodovima i čamcima na jezeru Kozjak.

Slika 11. Znakovi upoznavanje s pravilima i ograničenjima

Novi sustav upravljanja posjećivanjem, uz online rezervaciju, vidi mogućnost i kroz revidirane programe posjećivanja utjecati na ravnomjerniju distribuciju posjetitelja u prostoru. Velika prilika za unapređenje je i sadržajno obogaćenje programa, nuđenjem posjeta dijelovima Parka izvan jezerske zone, te razvoj dodatnih interpretacijskih i drugih sadržaja. Novom marketinškom strategijom potrebno je privući posjetitelje zainteresirane za vrstu ponude koju javna ustanova ima ambiciju nuditi, u skladu sa svojim mandatom Nacionalnog parka i Svjetske prirodne baštine.¹¹⁵ Kako bi se posjetitelje moglo bolje informirati, to bi uveliko unaprijedilo njihovo zadovoljstvo i poštivanje pravila posjećivanja parka.

Obnova infrastrukture omogućit će bolje uvjete za kvalitetan doživljaj posjetitelja i siguran posjet. Strateški razvoj sustava u smjeru izmještanja ulaza na rubne dijelove Parka te izmještanja tranzitnog prometa kroz Park, omogućit će puno veći prostor za organizaciju posjete Parku, koji će moći kombinirati jezersku zonu s dodatnim sadržajima u okolnom prostoru.

Da bi se posjetiteljima omogućila nova znanja i spoznaje o prirodnom fenomenu te kako bi naučili upravljati zaštićenim područjima potrebno ih je informirati i usmjeriti čuvanju ekosustava i izvornu ljepotu krajobraza, a sve gore navedeno je nužno iskoristiti, kako bi se posjećivanje odvijalo na način da se zaštiti priroda i okoliš.

Ustanovljenje prijetnje u samoj modernizaciji i kvalitetnom razvoju sustava posjećivanja su razvojne vizije koje bi davale prednost razvoju turizma i povećanju prihoda nauštrb očuvanju vrijednosti i osiguranju preduvjeta za kvalitetno posjećivanje i prezentaciju vrijednosti, gubitak kvalitetnih kadrova potrebnih za funkcioniranje sustava uslijed prolongiranog statusa sezonskih radnika te privatizacija ili koncesioniranje dijelova JU.¹¹⁶

Kao što smo vidjeli u grafičkom prikazu od 01.08. 2019 godine uspostavljeni sustav daje željene rezultate te je ograničeni broj posjeta ravnomjerno raspoređen kroz cijeli dan. Što se tiče potpunih rezultata novog sustava treba pričekati godinu dana da prođe od uvođenja te da se onda analiziraju stvarni učinci istoga.

¹¹⁵ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 132 (19. 12. 2019.)

¹¹⁶ Ibidem, str. 132.

Sustav upravljanja posjećivanjem treba doprinijeti i uspostavi i realizaciji OPĆIH CILJEVA PLANA UPRAVLJANJA NP PLITVIČKA JEZERA a oni se sastoje iz slijedećih smjernica:

A. Očuvanje raznolikosti vrsta, staništa i krških oblika te stabilan proces osedranja koji treba osigurati jedinstvenu ljepotu prirodnog krajobraza, a time i očuvanje jedinstvene univerzalne vrijednosti Parka, za današnje i buduće generacije.

B. Očuvanje kulturne baštine koja zauzima važno mjesto u prezentaciji vrijednosti Parka te doprinosi očuvanju tradicije i kulturnog identiteta područja.

C. Posjećivanjem se neće narušavati vrijednosti Parka i posjetiteljima će biti omogućen nesmetan i potpun doživljaj, čime se na najbolji mogući način prezentira očuvana svjetska baština, ostvaruju prihodi potrebni za njeno očuvanje, izgrađuje podrška javnosti za očuvanje prirode te otvaraju mogućnosti za održivi razvoj lokalne zajednice.

D. Lokalna zajednica postaje glavni partner Javne ustanove u upravljanju Parkom i očuvanju njegovih vrijednosti, prepoznaje Park kao važan dio svog identiteta, a svoj razvoj temelji na održivom korištenju prilika koje očuvanost područja svjetske baštine pruža.

E. Javna ustanova raspolaže svim potrebnim pravnim, organizacijskim, ljudskim i materijalnim kapacitetima, resursima i ovlastima za upravljanje Parkom te ih koristi za trajno unaprjeđenje svih segmenata upravljanja i organizacijske kulture, gradeći pri tom suradnju s dionicima te svoju ulogu u hrvatskim i međunarodnim stručnim krugovima.

Iz plana upravljanja 2019.-2028. može se vidjeti koji su stvarni ciljevi Uprave NP Plitvička jezera za upravljanje posjetiteljima.

Njihov opći cilj glasi: Posjećivanje ne narušava vrijednosti Parka i posjetiteljima omogućuje nesmetan i potpun doživljaj, čime se na najbolji mogući način prezentira očuvana svjetska baština, ostvaruju prihodi potrebni za njeno očuvanje, izgrađuje podrška javnosti za očuvanje prirode te otvaraju mogućnosti za održivi razvoj lokalne zajednice.¹¹⁷

Posebni cilj je: Raznoliki programi posjećivanja na cijelom području Parka, prožeti s ponudom lokalnog stanovništva, te uspostavljena pravila ponašanja i prilagođena infrastruktura koja usmjeravajući posjetitelje čuva ekosustave i izvornu ljepotu krajobraza, omogućuju siguran posjet i prezentaciju vrijednosti Parka te nezaboravan doživljaj ljepote i vrijednosti očuvane prirode.¹¹⁸

¹¹⁷ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 131 (19. 12. 2019.)

¹¹⁸ Ibidem, str. 131.

Aktivnosti koje se planiraju provoditi u skladu s općim i posebnim ciljevima su: ¹¹⁹

1. Informiranje posjetitelja (mogućnosti, pravila, zahtjeve, uvjete ...);
2. Nadzor poštivanja pravila ponašanja u posjetiteljskom sustavu;
3. Upravljanje distribucijom posjeta parka;
4. Razvoj programa posjećivanja;
5. Razvoj programa i upravljanje sigurnošću posjetitelja;
6. Održavanje i razvoj posjetiteljske infrastrukture;
7. Uspostava održivog transporta posjetitelja;
8. Praćenje stanja okoliša, zadovoljstvo zaposlenika i posjetitelja;
9. Primjenjena istraživanja za potrebe upravljanja posjećivanjem.

Informiranje posjetitelja

Aktivnosti informiranja posjetitelja u 2019.godini su sve sprovedene. Te aktivnosti su: U svim uspostavljenim digitalnim kanalima osiguraju ažurne informacije o pravilima ponašanja, specifičnim zahtjevima posjeta Parka. Izraditi i otisnuti te uz ulaznicu svakom posjetitelju dijeliti tiskanu brošuru s kartom ili dati informaciju o e-brošuri s osnovnim informacijama o Parku. U realnom vremenu informirati posjetitelje o otežanim uvjetima posjećivanja Parka. Do uspostave sustava prodaje ulaznica posjetiteljima dati im informaciju o mogućem ograničenju mogućnosti posjeta Parka. Po uspostavi sustava prodaje ulaznica informirati javnost o ograničenjima s preporukama. Rasporediti dovoljan broj informatora na ulazima, parkiralištima i izdvojenim lokacijama na stazama.

Nadzor poštivanja pravila ponašanja u posjetiteljskom sustavu

Od aktivnosti nadzora poštivanja pravila ponašanja u posjetiteljskom sustavu dvije su sprovedene u 2019.godini, a ostatak se planira provesti do 2028.godine. One koje su provedene su: raspoređen dovoljan broj čuvara prirode JU, potrebnih za učinkovitu kontrolu poštivanja pravila u Parku, u skladu s brojem posjetitelja i sezonom te je u suradnji s PP Korenica i Općinom Plitvička jezera osigurano učinkovito rješavanje problema ilegalnog parkiranja u Parku. Aktivnosti koje se planiraju provesti do 2028.godine su: osigurati kontrolu nad ilegalnim ulascima u sustav posjećivanja jezerske zone i po provedenoj prekategorizaciji cesta Čudin klanac – Plitvički Ljeskovac, i dalje u smjerovima Mirić Štropina – Jezerce, odnosno Liman draga

¹¹⁹ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera; str. 135-142 (19. 12. 2019.)

– Bigina Poljana, uspostaviti -kontrolu ulaza, s dozvolom prolaza samo vlasnicima nekretnina i stanovnicima u području kojim prolaze prometnice.

Upravljanje distribucijom posjeta parka

Od aktivnosti upravljanja distribucijom posjeta parka sve aktivnosti su provedene u 2019.godini a to su: određivanje, te sukladno rezultatima praćenja, prilagođavanje ograničenja na broj posjetitelja, osigurati infrastrukturu i uspostaviti sustav prodaje e -ulaznica i uspostaviti politiku cijena koja doprinosi ciljanoj prostorno -vremenskoj distribuciji posjetitelja u Parku i produženju sezone.

Razvoj programa posjećivanja

Aktivnosti razvoja programa posjećivanja u 2019.godini provedene su 3 aktivnosti, a ostatak se planira provesti do 2028.godine. One koje su se provele su: napravljena je revizija programa posjećivanja kojom se osigurava jednosmjernost kretanja unutar jezerske zone, izrađene su Studije za razvoj zajedničkih programa za posjetitelje u okviru projekta izgradnje i opremanja posjetiteljskog centra Baraćeve špilje i sufinanciran je projekt izgradnje i opremanja posjetiteljskog centra Baraćeve špilje. Ono što se planira provesti je: definirati skupove nuđenih programa po sezonama, osmisliti i uspostaviti programe koji zadovoljavaju specifične potrebe i mogućnosti vođenih grupa posjetitelja, definirati programe za posjetitelje s posebnim potrebama, razvoj novih programa po izmještanju ulaza, sukladno zahtjevima iz opisa ROS klase I, II, III, IV i unutar za to predviđenih područja, razvijati nove programe posjećivanja

Sigurnost posjetitelja

Aktivnosti unutar sigurnosti posjetitelja koje su provedene u 2019.godini su: unutar sustava posjećivanja trajno su provedene sve preporučene mjere osiguravanja sigurnosti posjetitelja, te po potrebi uvoditi dodatne mjere, u sklopu redovnog održavanja cesta i infrastrukture parka praćena je pojava erozije (odrona, siparišta, lavina) te po potrebi, a radi sigurnosti ljudi, provode se sanacije. Uspostavljen je redovni pregled sustava posjećivanja radi identifikacije rizika za posjetitelje (rizična stabla i stijenska masa) te sukladno ustanovljenim potrebama provoditi mjere osiguravanja sigurnosti. Aktivnosti koje se planiraju provesti do 2028. godine su: u suradnji s nadležnim institucijama, identificirati standarde sigurnosti relevantne za posjetiteljsku infrastrukturu u Parku te redovno verificirati njihovu zadovoljenost u NPPJ te označiti sve staze prema razini zahtjevnosti obilaska.

Posjetiteljska infrastruktura - održavanje i razvoj

Mnoge aktivnosti su provedene unutar posjetiteljske infrastrukture u 2019.godini. Neke od njih su: redovno održavanje i unaprijeđivanje posjetiteljske infrastrukture (staze, mostiće, uređena mjesta za predah i doživljaj prirode, vidikovce), redovito se održavaju protuerozijske zapreke, nadograđivanje infrastrukture, prikladno su označeni svi ulazi na području Parka na glavnim pristupnim prometnicama, u suradnji s Općinom Plitvička Jezera, osigurano je uređenje postojećih pet službenih autobusnih stajališta, riješeni su imovinsko pravni odnosi, obnovljeni su sanitarni čvorovi na Ulazu 1 i Ulazu 2. Započeto je redovno praćenje ispravnosti, održavanje i obnavljanje septičkih jama korištene za prikupljanje otpadnih voda sanitarnih čvorova na krajnjim točkama posjećivanja u užoj jezerskoj zoni. Unaprijeđuje se organizacija i poboljšavaju uvjeti čekanja na pristaništima elektrobrodova i stanicama panoramskih vozila. Obnavljaju se staze od Kozjačke drage do Velikog slapa. Izrađuju se projektne dokumentacije za obnavljanje postojećih objekata na Ulazu 1 i Ulazu 2. Ono što se planira do 2028.godine je urediti staze u novim područjima sustava posjećivanja, po izgradnji novih ulaza Prijeboj i Čatrnja, postojeće Ulaze 1 i 2 prilagoditi novim potrebama prihvatila posjetitelja te izgraditi info centre izvan granica Parka u naseljima Vrhovine, Saborsko i Korenica.

Transport posjetitelja

Za transport posjetitelja, aktivnosti se planiraju sprovesti od 2020.godine pa do 2028.godine. Neke od njih su: nastojanje trajnog smanjivanja ili potpunog uklanjanja negativnog utjecaja od panoramskih vlakova (buka i emisija plinova). Sukladno potrebama jačati transportne kapacitete potrebne za osiguravanje usluge prijevoza posjetitelja vezano uz nove nuđene programe za posjetitelje na području Parka i osiguravanje transportne kapacitete dostatne za prijevoz posjetitelja od novih ulaza do ishodišnih točaka posjeta.

Praćenje stanja

Od praćenja stanja sve je već provedeno u 2019.godini i nastavit će se unaprijeđivati. Aktivnosti koje su provedene su: uspostavljanje te redovno praćenje vrijednosti indikatora društvenih i upravljačkih uvjeta. Uspostavljen je trajni program praćenja karakteristika, doživljaja i zadovoljstva posjetitelja te temeljem rezultata daju se preporuke za unaprjeđenje upravljanja posjećivanjem. Uspostavljeno je trajno praćenje stanja cjelokupne posjetiteljske infrastrukture i tragova nedopuštenog ponašanja. Redovito se prati učinkovitost sustava signalizacije te davanja preporuke za njegovo unaprjeđenje.

Primjenjena istraživanja za potrebe upravljanja posjećivanjem

Ove aktivnosti počele su se provoditi u 2019.godini i unaprijeđivati će se do daljnjeg. Želja je istražiti utjecaj mostića na statiku sedrenih barijera te dati preporuke za upravljanje te osmišljavanje i provođenje ciljanih istraživanja vezana uz posjećivanje, njegove utjecaje i učinke te davati preporuke za unaprijeđenje upravljanja.

Najviše novca planirano je uložiti na transport posjetitelja i posjetiteljsku infrastrukturu. Trošak provedbe za sve aktivnosti sustava posjećivanja iznosi 120.525.000,00 kn.¹²⁰

¹²⁰ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028; Plitvička Jezera, 19. 12. 2018.; str. 142 (31.01.2020.)

6. ZAKLJUČAK

Nacionalni park Plitvička jezera uvršten je pod listu zaštićenih prirodnih područja UNESCO-a, zbog prirodnih posebnosti samog područja. Obzirom na to, privlači sve veći broj turista i posjetitelja iz različitih dijelova svijeta što za sobom donosi dva moguća učinka, a to su pozitivni i negativni. Nacionalni park Plitvička jezera sproveo je svih 10 načela Europske povelje o održivom turizmu te tako osigurao dugoročan razvoj tog područja. Samim time što su Plitvička jezera na dobrom glasu u smislu održivog razvoja, privlači velik broj turista koji su ekološki osviješteni i koji se ponašaju shodno propisanim mjerama. Osim ekološko osviještenih turista, Nacionalni park Plitvička jezera privlači i one tradicionalne turiste koji slijede trendove te u ovom slučaju predstavljaju većinu. Problem nastaje u tom što klasični turisti zahtijevaju nove tehnološke i ekonomske standarde.

Uloga UNESCO-a u ovoj priči je da ograniči urbanizaciju zaštićenog područja i da uvede ograničenja koja bi smanjila potencijalnu zagađenost usred ispunjavanja zahtjeva turista. Kao odgovor na ovu situaciju Nacionalni park uvodi novi elektronski sustav upravljanja posjetitelja pomoću kojeg se automatski vrši kontrola i preraspodjela posjetitelja po ulazima u Nacionalni park (Ulaz 1, Ulaz 2, Flora). Uzmemo li u obzir 2018. godinu u odnosu na 2019.godinu, možemo zaključiti da se ovaj način upravljanja posjetitelja pokazao iznimno uspješnim.

Područje Nacionalnog parka je iznimno atraktivno, te ono privlači velik broj poduzetnika i investitora kojima je primarni i jedini cilj ekonomska korist. Shodno tome javlja se problem masivne izgradnje velikog broja smještajnih kapaciteta na malom području. Zbog velike izgradnje prihvatnih kapaciteta na području Nacionalnog parka, osobito je utjecalo na privatne smještaje ovog područja kao i povećanje postotka zagađenosti okoliša izvan Nacionalnog parka. Takva izgradnja negativno utječe na okoliš kao i na život domicilnog stanovništva koji uz ekonomsku korist ima i za cilj smanjenje zagađenosti i ekološko očuvanje područja jer su emotivno povezani sa mjestom stanovanja. Kao restriktivnu mjeru, Nacionalni park odnosno upravne vlasti Ličko-Senjske i Karlovačke županije trebali bi uvesti mjere koje bi ograničile nepotrebnu masovnu izgradnju. U sklopu smanjenja emisije zagađenja, Nacionalni park bi se trebao usmjeriti ka modernizaciji u smislu tehnološkog napretka, odnosno uz online prodaju ulaznica i ograničenja ulaska turista u područje destinacije, uvesti i virtualno prikazivanje područja te na taj način osvijestiti turiste o uzrocima i posljedicama masovnog turizma.

Kao zaključak istraživanja provedenog metodom „istraživanje za stolom“ sa sigurnošću mogu reći da je Nacionalni park Plitvička jezera na pravom putu k trajnom očuvanju prirodnog područja. Već provedene mjere pokazale su pozitivne rezultate kako na floru i faunu tako i na

turiste te domicilno stanovništvo. Uz neprestano ulaganje i nadzor, prostor Plitvičkih jezera ostat će kao i do sada netaknuti dio prirode.

POPIS LITERATURE

1. Balmford, A. [et al.]. (2015). „**Walk on the wild side: Estimating the global magnitude of visits to protected areas**“, PLoS Biology, voi.13(2), e1002074.
2. Bilen, M., Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2016.
3. Birkić D.: **Odživi turistički razvoj priobalne destinacije**; doktorski rad; SVEUČILIŠTE U RIJECI FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU, OPATIJA; Opatija, 2016. (14.05.2020.)
4. Birkić, D., Primužak, A., Barić, D. (2019), **Interpretacija kao alat očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja na primjeru parka prirode Lonjsko polje**, Stručni rad, UDK: 712 Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 10 No.1, str.13-21. Zbornik radova MEV, ISSN 1847-702X (Tisak), ISSN 1849-1138 (Online)(Crosbi 1048388) (07.05.2020.)
5. Bjelavac, J., Silajdžić, I. (2014): **Održivi turizam sa aspekta održivog razvoja**, raspoloživo na: www.slideserve.com, (20.01.2020.)
6. Cole, D.N. (2004): **Impacts of hiking and camping on soils and vegetation: A review**, U: **Buckley, R. (ed.) Environmental impacts of Ecotourism**, CABI Publishing, Oxford
7. Dnevnik.hr- **Dnevnik**, raspoloživo na: www.dnevnik.hr (06.05.2020.)
8. Drljača M.: **Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja**, Zagreb
9. Eagles, P.F.J. (2004) **Trends Affecting Tourism in Protected Areas, Working Papers on the Finnish Forest Research Institute 2**, str. 18-25
10. **Energetika-net**; raspoloživo na: www.energetika-net.com (18.05.2020.)
11. Fredman, P. (2004): **National park designation - visitor flows and tourism impact**. Working paper of the Finnish forest research institute. Helsinki, 369-375
12. HAOP – **Hrvatska agencija za okoliš i prirodu**, raspoloživo na: www.haop.hr (15.01.2020.)
13. Herceg N., **Okoliš i održivi razvoj**, SYNOPSIS d.o.o., Zagreb, 2013
14. Hobbs, R.J., Cole, D.N., Yung, L., Zavaleta, E.S., Aplet, G.H., Chapin, F.S., Landres, P.B e al. (2009): **Guiding concepts for parks and wilderness stewardship in the era of global environmental change**. *Frontiers in Ecology and Environment* 8 (9), 483-490.
15. **Institut za društveno odgovorno poslovanje**; raspoloživo na: www.idop.hr (21.01.2020.)
16. Marković I.: **Problemi i mogućnosti održivoga upravljanja zaštićenim prirodnim područjima: Primjer Nacionalni park Plitvička jezera**; doktorski rad; SVEUČILIŠTE U ZAGREBU PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET GEOGRAFSKI ODSJEK Zagreb 2015. (07.05.2020.)

17. Mayer, M.; Meuller, M.; Woltering, M., Amegger, J.; Job, H. (2010). „**The economic impact of tourism in six German national parks**“, Landscape and Urban Planning, voi. 97(2), 73-82.
18. Ministarstvo turizma RH (2018.) **Održivi turizam Hrvatske, Europska povelja o održivom turizmu u zaštićenim područjima**, dostupno na: www.odrzivi.turizam.hr
19. **Ministarstvo zaštite okoliša i enregetike**, raspoloživo na: www.mzoe.gov.hr (15.01.2020.)
20. **Nacionalni park Plitvička jezera**, dostupno na: www.np-plitvicka-jezera.hr (27.01.2020.)
21. Newsome, D, Moore S. A., Dowlking R. K. (2013): **Natural Area Tourism, Ecology, Impacts and Management**. Channel view publications, Ontario.
22. Newsome, D., Lacroix, C. (2011): **Changing recreational emphasis and the loss of the “natural experiances” in protected areas: an issue that deserves consideration, dialogue and investigation**. Journal of Tourism and Laisure studies 17 (2), 315-333.
23. Newsome, D., Lacroix, C. (2011): **Changing recreational emphasis and the loss of the “natural experiances” in protected areas: an issue that deserves consideration, dialogue and investigation**. Journal of Tourism and Laisure studies 17 (2), 315-333.
24. Pavić-Rogošić, L. (2010): **Zajedno za održivi razvoj ruralnih područja : priručnik za provedbu pristupa LEADER u Hrvatskoj**. Hrvatska mreža za ruralni razvoj, Odras-održivi razvoj zajednice, Zagreb.
25. **Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028**; Plitvička Jezera, 19. 12. 2018. (31.01.2020.)
26. Pravdić, V. (2003): **Održivi razvoj: značenje poimanje i primjena, Primjer ekoturizma u Hrvatskoj**. Društvena istraživanja 12 (3-4), 285-311.
27. **Priručnik o uspješnim i inovativnim praksama za održivi turizam u zaštićenim područjima**; CEETO – Ekoturizam Srednje Europe: alati za zaštitu prirode; raspoloživo na: www.interreg-central.eu (21.01.2020.)
28. Saarinen, J. (2006). **Traditions of sustainability in tourism studies**. Annals of TourismResearch, 33(4), 1122.
29. Schneider- Jacoby, M. (1996): **Nature conservation efforts for rivers in Central Europe**, U: Orgin, D . (ed.) Nature Conservtion outside proteted areas, Office for Physical Planning, Ministry of Environment and Physical Planning, Ljubljana. 173-180
30. Smolčić Jurdana, D. (2003.), **Prednosti i ograničenja primjene koncepcije održivog razvoja turizma**, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb
31. Stanivuković I.: **Održivi razvoj turizma u parkovima prirode istočne Hrvatske – analiza slučaja Park prirode Lonjsko polje**; poslijediplomski specijalistički rad, Zagreb, SVEUČILIŠTE U ZAGREBU EKONOMSKI FAKULTET, 2018., (21.01.2020.)

32. Tišma, S., Maleković, S., Zaštita okoliša i regionalni razvoj iskustva i perspektive, Kugler d.o.o, Zagreb 2009.
33. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2013.**, Korenica, 2013. (07.02.2020.)
34. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2014.**, Korenica, 2014. (07.02.2020.)
35. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2015.**, Korenica, 2015. (07.02.2020.)
36. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2016.**, Korenica, 2016. (07.02.2020.)
37. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2017.**, Korenica, 2017. (07.02.2020.)
38. Turistička zajednica općine Plitvička jezera, turistički ured, **Izvešće o radu TZO Plitvička jezera 01.01.-30.09.2018.**, Korenica, 2018. (07.02.2020.)
39. UNWTO **United Nations World Tourism Organization** – Svjetska turistička organizacija pod okriljem Ujedinjenih naroda (11.05.2020.)
40. WTO (2002): **The French Ecotourism Market**. World Tourism, Madrid.
41. Zakon o proglašenju Plitvičkih jezera Nacionalnim parkom (NN29/49, 13/97)
42. Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, NN 15/18)
43. Zmijanović Lj.: **Održivo integralno upravljanje zaštićenim područjima- Održivi turizam u funkciji zaštićenog područja**; doktorski rad, Opatija 2018., Sveučilište u Rijeci fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu poslijediplomski sveučilišni doktorski studij „poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu“ (21.01.2020.)

POPIS ILUSTRACIJE

Popis slika

Slika 1. Prikaz uspostave uravnoteženih načela održivog razvoja	13
Slika 2. Glavne razlike između održivog i neodrživog razvoja turizma	14
Slika 3. Odnos pozitivnih i negativnih utjecaja u zaštiti bioraznolikosti.....	20
Slika 4. Prostorni i administrativni položaj Nacionalnog parka	23
Slika 5. Nacionalni park Plitvička jezera	25
Slika 6. Hotel Plitvice danas	28
Slika 7. Lugarnica na Prijeboku	28
Slika 8. Lugarnica u Čorkovoj uvali	28
Slika 9. Turistički prihvatni kapaciteti.....	29
Slika 10. Prikaz ulaza u NP Plitvička jezera.	43
Slika 11. Znakovi upoznavanje s pravilima i ograničenjima.....	46

Popis tablica:

Tablica 1. Definicija i pojašnjenje zaštićenih područja po IUCN-u, 2008	4
Tablica 2. Usporedba broja posjetitelja Nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj u 2017. i 2018. godini.	21
Tablica 3. Broj smještajnih jedinica u hotelima NP Plitvička jezera.....	30
Tablica 4. Broj sjedećih mjesta u restoranima NP Plitvička jezera	31
Tablica 5. Kapaciteti kampova NP Plitvička jezera.....	32
Tablica 6. Ostvareni dolasci i noćenja u hotelima NP Plitvička jezera od 2013. do 2018. godine.....	33
Tablica 7. Dolasci i noćenja u kampovima NP Plitvička jezera (2013.-2018.)	34
Tablica 8. Dolasci i noćenja u kampovima u RH (2018.)	35
Tablica 9. Programi posjećivanja zone jezera NP Plitvička jezera	44

Popis grafova

Graf 1. Popis stanovništva u 4 općine na čijem se području nalazi Park	24
Graf 2. Turistički promet po državama u hotelima, kampovima, objektima u domaćinstvu i u ostalim ugostiteljskim objektima.....	36
Graf 3. Broj posjetitelja Nacionalnog parka u razdoblju od 2013. do 2018. godine	37
Graf 4. Grafički prikaz posjećivanja Plitvičkih jezera po mjesecima 2018.godine.	38
Graf 5. Broj posjetitelja koji ulaze u sustav posjećivanja u jezerskoj zoni Parka, po satima	39